

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD KOŠICE

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVÁ ZÓNA VEĽKÁ TRŇA

Košice

november 2010

Zásady ochrany pamiatkového územia

PAMIATKOVÁ ZÓNA VEĽKÁ TRŇA

boli vypracované Krajským pamiatkovým úradom Košice
v súlade s § 29 odsekom 2 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších
predpisov.

Zásady ochrany pamiatkového územia

sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia,
definujú pamiatkové hodnoty pamiatkového územia a stanovujú požiadavky na
optimálny spôsob ich ochrany, obnovy a prezentácie,
vytvárajú aktuálny základný podklad pre výkon štátnej správy na úseku ochrany
pamiatkového fondu v pamiatkovom území,
sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je
podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie.

Spracovatelia:

Ing. arch. Pavol HRIŇ
Hedviga FRAŇOVÁ

OBSAH:

1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE

- 1.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 4
- 1.2. NÁZOV OBCE PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA ..... str. 4
- 1.3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA ..... str. 4
- 1.4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 4
- 1.5. VYMEDZENIE OCHRANNÉHO PÁSMO PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 5

2. ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 2.1. DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 6
- 2.2. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 6 – 8
- 2.3. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY ..... str. 8
- 2.4. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 9
- 2.5. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ..... str. 9 – 12
- 2.6. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 12
- 2.7. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY ..... str. 12 – 15
- 2.8. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ ..... str. 15
- 2.9. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCIU PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 15, 16
- 2.10. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH, AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNO-PLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ ..... str. 16, 17

3. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA, NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, PRVKOV URBANISTICKÉHO INTERIÉRU, CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZISK A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT

- 3.1. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 18, 19
- 3.2. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 19, 20
- 3.3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE ..... str. 20
- 3.4. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 20, 21
- 3.5. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ ..... str. 21
- 3.6. POŽIADAVKY NA PRVKY URBANISTICKÉHO INTERIÉRU ..... str. 21
- 3.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ, NA OCHRANU SILUETY A PANORÁMY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA ..... str. 22
- 3.8. POŽIADAVKY NA OCHRANU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZISK V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ ..... str. 22

4. ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA ..... str. 23

5. PRÍLOHY ..... str. 24

1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE

1.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA:

- 1.1.1. Názov: **Pamiatková zóna Veľká Trňa**
- 1.1.2. Typ pamiatkového územia: kultúrna krajina s pamiatkovými hodnotami
- 1.1.3. Číslo ÚZPF pamiatkového územia:

1.2. NÁZOV OBCE PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA

- 1.2.1. Sídlo: Veľká Trňa
- 1.2.2. Katastrálne územie: Veľká Trňa
- 1.2.3. Okres: Trebišov
- 1.2.4. Samosprávny kraj: košický

1.3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA

1.3.1. Vyhlásenie pamiatkového územia

Forma: rozhodnutie Ministerstva kultúry SR č. MK – 3726/2008 – 51/15613
Dátum: 10.11.2008

1.3.2. Uverejnenie: verejnou vyhláškou podľa § 26 odseku 1 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, vyvesenou na úradnej tabuli Ministerstva kultúry SR a Obecného úradu vo Veľkej Trni

1.3.3. Nadobudnutie účinnosti: dňom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia, t. j. 4.12.2008

1.4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Hranica pamiatkového územia vychádza z jeho vymedzenia rozhodnutím Ministerstva kultúry SR č. MK – 3726/2008 – 51/15613 zo dňa 10.11.2008, ktorým sa vyhlasuje Pamiatková zóna Veľká Trňa, parcelné čísla vychádzajú z aktuálneho stavu v katastri nehnuteľností (grafická príloha č. 2).

Východiskovým bodom hranice Pamiatkovej zóny Veľká Trňa je severovýchodný roh parcely č. 130. Odtiaľ hranica pokračuje po východnej hranici parciel č. 130 a 134. V juhovýchodnom rohu parcely č. 134 sa lomí na východ po severnej hranici parcely č. 645/1 a pokračuje až do juhovýchodného rohu parcely č. 135. Odtiaľ, pretínajúc parcelu č. 645/1, pokračuje úsečkou do severovýchodného rohu parcely č. 150/1 a ďalej po východnej hranici parciel č. 150/1, 150/3, 144/3 a 144/2 až do juhovýchodného rohu parcely č. 144/2, kde sa lomí západným smerom po južnej hranici parcely č. 144/2 a 144/5 až k jej juhozápadnému rohu. Ďalej pokračuje krátkym úsekom severozápadnej hranice parcely č. 142 do severovýchodného rohu parcely č. 143. Z tohto bodu ide po južnej hranici parcely č. 146/1 až po východnú hranicu parcely č. 141/1, kde sa lomí severným smerom, pokračuje krátkym úsekom východnej hranice parcely č. 141/1, ďalej po východnej hranici parcely č. 145 až do jej severovýchodného rohu. Tu sa lomí západným smerom, ide po severnej hranici parcely č. 145 a južnej hranici parcely č. 646/2. Ďalej pokračuje po západnej hranici parcely č. 646/2 a po úseku západnej hranice parcely č. 646/1. Tu sa v bode, kde sa stretávajú parcely č. 646/1, 193, 194/1 a 189, lomí východným smerom, pričom úsečkou pretína parcelu č. 646/1 smerom do severozápadného rohu parcely č. 133/1. Odtiaľ pokračuje po severnej hranici parcely č. 133/1 do bodu, kde sa stretávajú parcely č. 133/1, 127, 129 a 133/2, potom ďalej na sever po severozápadnej hranici parcely č. 129 a po úseku západnej hranice parcely č. 130 do jej severozápadného rohu. Tu sa lomí na východ a pokračuje po severnej hranici parcely č. 130 do východiskového bodu hranice pamiatkovej zóny.

Súpis parciel pamiatkového územia:

129, 130, 133/1, 133/2, 133/3, 133/4, 133/5, 133/6, 133/7, 133/8, 133/9, 133/10, 133/11,

133/12, 133/17, 133/18, 134, 144/1, 144/2, 144/3, 144/4, 144/5, 144/6, 146/1, 146/2, 146/3, 146/4, 146/6, 146/8, 146/9, 146/10, 146/11, 146/12, 146/13, 146/14, 146/15, 146/16, 146/17, 146/18, 146/19, 146/20, 146/21, 147, 148, 149/1, 149/2, 149/3, 149/4, 150/1, 150/3, 645/1, 645/3, 646/1, 646/2

1.5. VYMEDZENIE OCHRANNÉHO PÁSMA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Pamiatkové územie „Pamiatková zóna Veľká Tŕňa“ nemá vyhlásené ochranné pásmo.

2. ODŮVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

2.1. DŮVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia vyplýva z § 29 pamiatkového zákona, ako i z rozhodnutia Ministerstva kultúry SR, ktorým vyhlasuje Pamiatkovú zónu Veľká Trňa.

V zmysle § 29 odseku 2 pamiatkového zákona Zásady ochrany Pamiatkovej zóny Veľká Trňa vypracoval Krajský pamiatkový úrad Košice. Terénny urbanistický prieskum bol vykonaný v októbri – decembri 2009, aktualizovaný v septembri 2010. Zásady ochrany pamiatkovej zóny boli posúdené odbornou-metodickou komisiou Pamiatkového úradu SR v máji 2010. Dňa 29.9.2010 bolo vydané stanovisko Pamiatkového úradu SR č. PÚ–10/149–3/3828/THR k Zásadám ochrany Pamiatkovej zóny Veľká Trňa.

Územie tokajských pivníc vo Veľkej Trni bolo vyhlásené za pamiatkovú zónu v rámci aktivít súvisiacich s nomináciou slovenskej časti Tokajskej vinohradníckej oblasti do zoznamu Svetového kultúrneho dedičstva v r. 2004. Hlavným dôvodom boli pamiatkové hodnoty navrhovaného územia, najmä jeho historický význam z hľadiska dokumentovania tradície tokajského vinohradníctva a vinárstva na Slovensku, ďalej krajinno-urbanistická jedinečnosť celého priestoru a jedinečnosť podzemného komplexu pivničných priestorov.

V slovenskej časti Tokajskej vinohradníckej oblasti bol donedávna v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ÚZPF) evidovaný len súbor vínnych pivníc v Malej Trni pod č. 4311, dosiaľ bez špecifikácie objektovej skladby a vína pivnica sv. Urbana vo Viničkách pod č. 4312/0. Preto v r. 2005 na základe podnetu obce Veľká Trňa vypracoval Pamiatkový úrad SR v súlade s § 15 odsekom 2 pamiatkového zákona návrh na vyhlásenie 33 pivníc za kultúrne pamiatky. Na základe tohto návrhu Ministerstvo kultúry SR v súlade s § 15 odsekom 1 pamiatkového zákona vyhlásilo tieto pivnice za kultúrne pamiatky, evidované v ÚZPF pod samostatnými číslami. Navrhovaných 33 pivníc reprezentuje systém rozvetvených pivničných chodieb, patriacich mnohým vlastníkom, prístupných spoločnými žriedlami s pivničnými portálmi na teréne, teda na povrchu sa prejavujúcich 33 pivničnými portálmi. Tieto portály sa sústreďujú na vymedzenom území v rámci južného okraja zastavaného územia obce, sú prístupné cestami, naviazanými na obecné ulice dolnú Pivničnú a hornú Pivničnú, pričom vytvárajú charakteristický ráz kultúrnej krajiny, poznačenej špecifickou ľudskou činnosťou – vinohradníctvom.

Pamiatková zóna Veľká Trňa bola vyhlásená na zabezpečenie ochrany pamiatkových hodnôt prostredia tokajských vínnych pivníc, vrátane komunikačného systému a väzby na príslušnú štruktúru – obec Veľká Trňa. Na usmerňovanie a vykonávanie základnej ochrany pamiatkovej zóny doteraz neboli vypracované zásady ochrany pamiatkového územia, preto bolo nevyhnutné ku vypracovaniu takéhoto dokumentu pristúpiť.

Obec Veľká Trňa má spracovaný územný plán obce, avšak z obdobia pred vyhlásením pivníc za kultúrne pamiatky a pred vyhlásením pamiatkovej zóny, preto tieto fakty v ňom nie sú dostatočne zohľadnené. Z toho dôvodu je nutné vypracovať zásady ochrany aj ako súčasť územného priemetu ochrany pamiatkových hodnôt územia, ktorý bude podkladom pre spracovanie aktualizácie územno-plánovacej dokumentácie v najbližšom období, ale takisto pomenuje potrebu vykonania rôznych výskumov a prípravných dokumentácií, ktoré prehĺbia doterajšiu mieru poznania pamiatkových hodnôt územia.

2.2. STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ

Stručná história v dátumoch:

- koniec 12. stor. – pamiatkový výskum Dr. Ing. arch. Jána Krcha, PhD. do tohto obdobia datuje výstavbu románskeho kostola v obci – dnešný kostol reformovanej kresťanskej cirkvi
- začiatok 13. stor. – územný majetok Trňa je v rukách Absolona z rodu Ratka, ktorý v Trni aj býval.
- r. 1220 – zápis v tzv. varadínskom registri, že jobagióni kráľovského hradu Zemplín, ktorí časť majetku Absolona zabrali, mu ho po jeho protestoch vrátili
- r. 1241 – Anton Szirmai vo svojich Notitia topographica, politica incliti comitatus zempliniensis uvádza, že tunajšie vinice boli zničené Tatármi, obnovené za kráľa Bela IV. talianskymi osadníkmi, privedenými do obce Olaszi, mestečka Patak a Liszka. Tí ich údajne nielen obnovili, ale vysadili i novými talianskymi odrodami révy (furmint, romana – rumoňa).
- r. 1257 – kráľ Belo IV. obdaril kláštor augustiniánov v Trni štyrmi usadlosťami vinohradníkov

v južnom Zemplíne

- 9.10.1276 – kráľ Ladislav IV. povoľuje Farkašovi (Farkas), synovi Paschu Emeudského, ktorý nemá mužských potomkov, aby zem Thorona dedil po jeho smrti jeho vnuk Alex (Elek), syn Jána a jeho zať Michal, syn Ombuda.
- 13. stor. – najneskôr vtedy pri starom trňanskom sídlisku poddaní založili nové sídlisko, ktoré sa v 14. stor. vyvinulo v samostatnú dedinu Malá Trňa.
- druhá polovica 13. – 14. stor. – Trňa vo vlastníctve viacerých zemianskych rodín, najmä však zemanov z Tolcsy a zemanov z Trne, ktorým časť majetkov patrila i v 17. stor.
- 15. – 17. stor. – väčšina majetkov súčasťou hradného panstva Sárospatak. Pre starú trňanskú dedinu sa až v 15. stor. vžil názov Veľká Trňa.
- Prvé správy o viniciach sú až od 15. stor., väčšie však boli v chotári Malej Trne.
- r. 1491 – A. Szirmai v Notitia topographici, politici incliti comitatus zempliniensis uvádza, že prvá zmienka o tokajskom víne pochádza z tohto roku z druhej knihy Mikuláša Istvánffyho
- Začiatkom 16. stor. zemanovia vo Veľkej Trni zaviedli na krajinskej ceste, vedúcej ich chotárom v smere sever – juh, vyberanie mýta.
- r. 1567 – úpadok po prepade a vypálení dediny Tatármi
- okolo r. 1650 – A. Szirmai, poukazujúc na zák. článok 79/1655 uvádza, že v tomto období sa začali tokajské vinohrady prvýkrát okopávať trikrát ročne a oberať v neskorej jeseni, pričom slnkom a mrazom „uschnuté“ hrozienka sa začali od ostatných oddeľovať.
- Na Veľkú noc r. 1650 vyrobil prvý tokajský výber Matej Lacko (Matheus Laczko de Sepse) pre vdovu po Jurajovi Rákoczim I. – Zuzanu Lórantffyovú.
- koniec 19. stor. – fyloxéra spôsobila veľké škody na tokajskom vinohradníctve, následkom čoho na niekoľko rokov pestovanie vínnej révy upadlo. Ján Matiasz z Viničiek sa zaslúžil o pestovanie tokajských vín na imúnných pieskoch a o šľachtenie viniča v Uhorsku.

Tokajská oblasť je jednou z piatich oblastí na svete, v ktorých možno dopestovať hrozno na výrobu prírodne sladkých vín. Prvopočiatky pestovania viniča v tejto oblasti spadajú do rímskeho obdobia (3. – 4. stor.). Po úpadku Rímskej ríše pokračovali v pestovaní viniča starí Slovania, ktorí pestovali tzv. samorodné vína. Z tohto obdobia sa odvíja aj pomenovanie celej oblasti. Podľa historických prameňov je odvodené od staroslovanského slova „stokaj“, čo v preklade znamená sútok dvoch riek – Bodrogu a Tisy.

Pestovanie viniča a celkový rozvoj oblasti bol spomalený mongolským vpádom r. 1241, keď bol tento jedinečný kraj vyľudnený a vinohrady zničené. Veľkú zásluhu na rozvoji kraja a prvopočiatkoch výroby tokajských vín má kráľ Belo IV., ktorý spustnutý a vyľudnený kraj kolonizoval talianskimi osadníkmi z oblasti Bari a Formini. Títo priniesli nové skúsenosti, ale hlavne základnú tokajskú odrodu Furmint, ktorá dáva tokajskému vínu jeho nenapodobiteľný a nezameniteľný charakter.

Významný podiel na charaktere a technologickom postupe výroby tokajských vín paradoxne zanechal vpád Turkov v r. 1528. Vpád Turkov bol podnetom na budovanie tokajských pivníc v tufoch, ktoré sa pôvodne budovali ako úkryty ľudí a majetku pred nájazdmi nepriateľa. Postupom času sa však zistilo, že dlhoročné dozrievanie vína v pivniciach má mimoriadne priaznivé účinky na jeho chuť a celkovú kvalitu.

Prvá písomná zmienka o tokajských výberoch sa datuje do r. 1560, kedy sa v latinsko – maďarskom slovníku Fabricia Balázsa stretávame s termínom „cibéby“. Sú definované ako scvrknuté bobule hrozna, ktoré sa v priaznivých ročníkoch tvoria v strapcoch tokajských odrôd Furmint, Lipovina a Muškát žltý, napadnutých ušľachtilou formou plesne Botrytis cinerea persoon. Prvý tokajský výber (maď. aszú) vyrobil na veľkonočné sviatky v r. 1650 v Sárospataku Matej Lacko (Matheus Laczko de Sepse) z Moldavy nad Bodvou pre vdovu po Jurajovi Rákoczim I. – Zuzanu Lórantffyovú. Už v r. 1655 bol v Uhorsku uzákonený zber cibéb a tým bol položený základ technológie výroby tokajských vín. Aby tokajské vína dosiahli svoju komplexnosť, okrúhlosť a typickú chlebovinku, musia dozrievať v dubových sudoch v hlbokých pivniciach. Steny pivníc sú porastené čiernou plesňou Cladosporium cellare, ktorá žije z výparov vína. Teplota v pivnici musí byť okolo 10° C a relatívna vlhkosť okolo 90 %.

O rozvoj tokajského vinohradníctva sa významnou mierou zaslúžili slobodné kráľovské mestá v Hornom Uhorsku – Prešov, Bardejov, Levoča, Košice a Kežmarok, ktoré mali v tokajskej oblasti vlastné i prenajaté vinice a obchodovali s tokajským vínom v Európe. Vyhľadávaným artiklom v tom období bolo tokajské víno v Poľsku, na ruských cárskych dvoroch Petra I. a Kataríny I., ako aj na francúzskom kráľovskom dvore Ľudovíta XIV.

Zákon, v ktorom boli menovite uvedené mestá a dediny patriace do tokajskej oblasti, bol vydaný 17. decembra 1908 a v jeho XLVII. článku je uvedených už 31 miest a dedín, teda o 10

viac ako v r. 1893, z nich na Slovensku sa nachádzajú dnes Viničky, Malá Trňa a Slovenské Nové Mesto.

2.3. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny Veľká Trňa z objektívnych dôvodov nevychádzajú z urbanisticko-historických, ani iných pamiatkových výskumov, keďže dosiaľ neboli spracované. V polohe určenia veku pivníc, ich pôvodného dispozičného členenia a profilov sa v súčasnosti pohybujeme často len v rovine dohadov, nie exaktne podložených faktov. Dokonca chýba i základné geodetické polohopisné a výškopisné zameranie pivničných chodieb, z ktorého by bolo možné vytvoriť ich priemet do katastrálnej mapy územia a teda lepšie chrániť priestor nad terénom z hľadiska vyústenia vetrákov a vhodného odvodnenia územia, ale i z hľadiska vzájomnej koordinácie činností v jednotlivých pivniciach tak, aby nedochádzalo k náhodnému prekopaniu sa do susediacich pivníc a v neposlednom rade i z hľadiska zdokumentovania aktuálneho stavu pivníc (dispozícií, profily, detaily). V lete 2010 boli študentmi vyšších ročníkov Baníckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach spracované geodetické zamerania pivníc č. 8, 9 (nekompletne), 12, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 24 a 25. Tieto sú zatiaľ len v konceptoch a nie sú k dispozícii.

Najstarším známym mapovým podkladom, z ktorého je možné približne vyčítať informácie o urbanisticko-krajinnej dobovej podobe územia obce Veľká Trňa, je mapa Prvého tzv. jozefského vojenského mapovania Uhorska z r. 1769 – 1784 (mapová príloha č. 1). V nej je zakreslená obec Veľká Trňa ako pricestná obec, ležiaca na trase krajinskej cesty, ktorá vedie od Veľat a pokračuje cez Malú Trňu súčasnými miestnymi cestami cez vinice popri odbočke na Baru ďalej na Sátoraljaújhely. Samotná obec má v polohe pri súčasnom reformovanom kostole náznaky hromadnej zástavby, ktoré sa v tejto časti obce zachovali do súčasnosti. Na západnej strane poniže kostola prechádza zástavba do ulicového obojstranne obostavaného širšieho mikropriestoru, na hornom konci v pozdĺžnej osi so súčasným reformovaným kostolom. Smerom k súčasnej pamiatkovej zóne sa črtajú veľmi hrubé náznaky súčasných ulíc dolnej Pivničnej a hornej Pivničnej, v tej dobe ešte ako poľných ciest s minimálnou zástavbou. V priestore medzi obcami Veľká a Malá Trňa sú v mape zakreslené vinice v hornej časti západného svahu v hone Fazekas. Pri obci Veľká Trňa je zakreslený zhluk niekoľkých objektov na západnom okraji viníc, v polohe súčasných pivníc, podľa mapovej legendy sú to murované objekty. Obdobná situácia je zaznačená i v mape Druhého tzv. františkovo vojenského mapovania Uhorska z r. 1819 – 1827 (mapová príloha č. 2) s tým, že pokračovanie dolnej Pivničnej ulice sa lomí v tupom uhle na juhozápad a pripája sa k ceste z Veľkej Trne do Malej Trne. Na križovaní týchto ciest je zaznačený pricestný kríž, ktorý už v súčasnosti neexistuje. V mape Tretieho vojenského mapovania z r. 1875 – 1884 (mapová príloha č. 3) je zaznačená aj pricestná kaplnka na južnom konci dolnej Pivničnej ulice v mieste, kde prechádza zo zastavaného územia obce do lokality vínnych pivníc. Tá takisto v súčasnosti už neexistuje.

Katastrálna mapa obce z r. 1866 (mapová príloha č. 4) zachytáva urbanistický vývoj obce už oveľa podrobnejšie, v značnej miere podobný so súčasnou situáciou, avšak súčasná Obchodná ul. je ešte na južnej strane nezastavaná. Na mape možno identifikovať lokalitu súčasnej pamiatkovej zóny s pivničnými portálmi a vinohradníckymi objektmi, avšak vyznačený je len hlavný komunikačný ťah lokalitou, smerujúci naprieč svahom zdola nahor, zhruba v polohe jestvujúceho hlavného rigolu na odvodnenie územia. Na podrobnejšej mape tejto lokality, takisto z r. 1866 (mapová príloha č. 5), je možné porovnať dobovú situáciu so súčasnou. Obsahuje i legendu vlastníkov pivníc, podľa ktorej možno identifikovať dve pivnice grófa Alexandra (Sándora) Szechényho ako pivnice č. 9 (obr. č. 22 – 28) a č. 6 (obr. č. 53, 54) podľa súčasného pracovného značenia pivníc (mapová príloha č. 6). Portál č. 8 je novodobý (obr. č. 51), vedie chodbou do pivnice pod rodinným domom na parc. č. 149/1 (obr. č. 18, 40). Ďalej možno identifikovať pivnice č. 22 – 31 (obr. č. 14, 15, 17, 18, 29 – 35, 38 – 41), ktoré vytvárajú rad z hľadiska umiestnenia najvyššie situovaných pivničných portálov v smere sever – juh. Pivničné portály č. 32 a 33 (obr. č. 37, 36) v tejto mape nie sú zachytené, obdobne i portál č. 21 (obr. č. 50). Portály č. 4 – 7 (obr. č. 52 – 57), 10 – 13 (obr. č. 47 – 50) a 15 – 20 (obr. č. 13, 42 – 45) sú v mape zakreslené. Portály č. 1, 2, 3 (obr. č. 57 – 61) a 14 (obr. č. 46) sú mladšie, v mape nie sú zaznačené. Podľa vyjadrení niektorých vlastníkov sa pivničné chodby pod portálom č. 2 hlbili asi pred 20 rokmi, pričom tufová hornina je podstatne redšia ako v hornej časti svahu. Na snímke leteckého mapovania z r. 1949 (mapová príloha č. 7, 8) v tejto polohe je vidno len pivnicu č. 3, na snímke leteckého mapovania z r. 1971 (mapová príloha č. 9, 10) už aj pivnicu č. 1, avšak pivnicu č. 2 tam nie je vidno.

2.4. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Komunikačnú kostru pamiatkovej zóny tvorí nepravidelná sieť akýchsi troch nerovnako veľkých slučiek, pozostávajúcich z pôvodne nespevnených ciest, vedených zhruba po vrstevniciach svahu a radených za sebou na výraznej diagonále, vedenej mierne naprieč svahom zdola od dolnej Pivničnej ul. nahor v smere severozápad – juhovýchod, od pivnice č. 4 popred pivnicu č. 9, tzv. Szechényho, až k pivniciam č. 27 – 31 (mapová príloha č. 6, 12). Tento komunikačný systém je nepriamo napojený prostredníctvom strednej slučky i na hornú Pivničnú ul. Okolo tejto komunikačnej kostry územia sú radené portály pivničných vstupov a to v koncentrovanejšej podobe do radov pivničných portálov, počnúc portálom č. 22 a končiac portálom č. 31 (obr. č. 14, 15, 17, 18) v polohe najvyššie položenej slučky v juhovýchodnom cípe územia, portálom č. 15 počnúc a portálom č. 20 (obr. č. 13, 43, 44) končiac v polohe najnižšie položenej slučky v severozápadnej časti územia, ako i vo voľnejšej podobe radenia pivníc v strednej a dolnej časti územia, s charakteristickým kopcovitým navššením zemiiny za portálom, nad vstupným žriedlom pivnice. Dominantom celého územia je pivnica č. 9, tzv. Szechényho pivnica (obr. č. 22 – 28), v strednej časti územia, s novodobou architektonickou úpravou portálu, príslušného objektu WC a krytej terasy nad pivnicou, určenej na konzum pri otvorenom krbe, v kombinácii kameň a drevo. Východne od nej sa nachádza jednopodlažný novodobý rodinný dom s podkrovím, na parc. č. 149/1, ktorý je postavený na mieste zaniknutého staršieho domu, vyznačeného na katastrálnej mape z r. 1866 (obr. č. 18, 40, mapová príloha č. 5). Na pozemku pred domom nad tzv. Szechényho pivnicou č. 9 je postavený novodobý objekt garáže z riadkového kameňa (obr. č. 21) patriaci k tomuto domu, s drevenou vyhladkovou vežou na streche. Pozdĺž cesty, ktorá oddeľuje rodinný dom od tohto pozemku, je postavený plot v kombinácii kameň a drevo (obr. č. 19, 20). Južne od domu sa vo vyvýšenej polohe nachádza tenisový kurt s výrazným vysokým pletivovým oplotením (obr. č. 17, 18, 39). Poniže rodinného domu je postavená novodobá chatka na parcele č. 146/3, pod ktorou je vchod do pivnice č. 21 (obr. č. 50). Severovýchodne od chatky na okraji pamiatkovej zóny stojí jednopodlažný rodinný dom s podkrovím na parcele č. 134 (obr. č. 13, 44, 45, 49).

Spodným okrajom pamiatkovej zóny vedie trasa vysokého napätia s betónovými stĺpmi. Pôvodne betónové stĺpy nízkeho napätia boli nedávno nahradené uložením siete do zeme, pri každom portáli funkčnej pivnice boli osadené rozvodné skrine. Pozdĺž komunikácií sú osadené kovové stĺpy verejného osvetlenia, rovnako pred portálmi v zemi sú osadené reflektory, ktoré v noci osvetľujú portály.

2.5. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT

Pamiatkové hodnoty Pamiatkovej zóny Veľká Trňa možno rozdeliť na hodnoty nehmotnej a hmotnej povahy.

Medzi hodnoty nehmotnej povahy možno zaradiť predovšetkým hodnotu jedinečnej, zatiaľ stále živej tradície pestovania viniča a výroby tokajského vína od polovice 17. stor. a v širšom ponímaní živú tradíciu pestovania viniča a výroby vína minimálne od 3. – 4. stor. (rímske obdobie), 8. – 10. stor. (slovanské obdobie) a 11. – 12. stor. (obdobie ranného uhorského štátu).

Medzi hodnoty hmotnej povahy možno zaradiť predovšetkým obraz špecifickej kultúrnej krajiny s charakteristickými prvkami vinohradníckej tradície, pôdorysné usporiadanie pivníc a komunikačnej siete s jej napojením na historickú sídelnú štruktúru, vnímanie územia zo vzdialenejších pohľadov, vnímanie územia zvnútra, vnímanie príľahlej sídelnej štruktúry zvnútra územia, zachovanie pôvodnej objektovej skladby územia, zachovávanie tradičných postupov pri hĺbení pivníc, tradičné funkčné využitie pivníc.

HODNOTY NEHMOTNEJ POVAHY

Slovenská časť historickej Tokajskej vinohradníckej oblasti tvorí len asi 5 % z celkovej výmery územia, ktorého väčšia časť sa rozkladá na území Maďarska a je zapísaná do Svetového kultúrneho dedičstva. Na rozdiel od Maďarska, kde je možné pestovať tokajské odrody viniča na ktorejkoľvek časti územia Tokajskej oblasti, na Slovensku je to možné len v rámci prísne určených vinohradníckych honov, preto víno, vyrobené z viniča, dopestovaného v týchto honoch, spĺňa najprísnejšie kritéria. Takisto zatiaľ čo v Maďarsku sa tri základné tokajské odrody (Furmint, Lipovina, Muškát žltý) dopĺňali o ďalšiu odrodu (Oremus, Rízling vlašský) v závislosti od zmeny legislatívy, na Slovensku sa zmeny v troch základných odrodách, ako aj v ich percentuálnom zastúpení od r. 1959 nerobili. Platí nepísaný zákon, že pre dobrú akosť špeciálnych vín,

charakteristických pre danú oblasť, je najdôležitejšia konštantná skladba odrôd. Vzhľadom na špecifický charakter pestovania viniča a výroby vína je táto oblasť svetovým unikátom. Výroba tokajského vína je preto chránená i zákonom. Prvé uzákonenie pestovania viniča a výroby tokajských vín v Uhorsku bolo v r. 1655. Prvýkrát bola Tokajská vinohradnícka oblasť presne vymedzená zákonom z r. 1908. V r. 1959 bol vydaný zákon SNR „O rozvoji tokajskej vinohradníckej oblasti na Slovensku“. Od r. 1965 v podstate až dodnes prebieha spor o značku Tokaj medzi Maďarskom a Slovenskom. V súčasnosti túto značku smú používať i slovenskí výrobcovia, splňujúci prísne kritéria zákona č. 313/2009 Z. z. o vinohradníctve a vinárstve (VINÁRSTVO J. & J. Ostrožovič, TOKAJ MACIK WINERY s. r. o, TOKAJ & CO s. r. o., ZLATÝ STRAPEC – Anna Nagyvová, Viničky, SANPO s. r. o., Tokajská spoločnosť Viničky, GALAFRUIT s. r. o., CHATEAU Viničky k. s.). Jedinečné sú tokajské odrody viniča Furmint, Lipovina, Muškát žltý, ako i technologický proces výroby tokajských vín. Táto jedinečnosť spočíva predovšetkým v zbere scvrknutých cibéb tokajských viničových odrôd, napadnutých ušľachtilou plesňou Botrytis cinerea person, v prísne určenom termíne a v pomalom dozrievaní tokajských vín v malých dubových sudoch, uskladnených v miestnych tufových pivniciach, obrastených plesňou Cladosporium cellare.

Samotná lokalita Pamiatkovej zóny Veľká Tŕňa slúži potrebám miestnych individuálnych pestovateľov viniča a výrobcov vín v súčasnej polohe a podobe dokázateľne od r. 1866 (katastrálna mapa obce i detailná mapa lokality z rovnakého obdobia), resp. 1782 – 1785 (mapa 1. vojenského mapovania Uhorska). Vzhľadom na prevládajúci charakter malovýroby vín v súčasnosti ich nemožno označiť značkou Tokaj, ale skôr ako víno „z tokajskej oblasti“.

V súčasnosti sa začína v území pamiatkovej zóny prejavovať živelný trend, že pôvodných pestovateľov a výrobcov vín začínajú vo vlastníctve pivníc postupne nahrádzať podnikatelia, nenaviazaní na miestne tradície a priame pestovanie tokajských odrôd viniča v miestnych honoch. Ich prioritným záujmom je komerčné využitie pivníc v rámci cestovného ruchu – degustácia a konzum vína v turisticky atraktívnom pivničnom prostredí, prenajímanie vínnych archívov a pod. Tento trend má však aj bezprostredný negatívny dopad na zachovanie pôvodných nehmotných pamiatkových hodnôt územia.

HODNOTY HMOTNEJ POVAHY

- **obraz špecifickej kultúrnej krajiny s charakteristickými prvkami vinohradníckej tradície** charakterizujú zoskupenia vínnych pivníc v lokalite, nazývanej Pince sor na južnom okraji obce, s prírodno-civilizačnými prvkami v podobe zatrávnených kopcovitých útvarov, navrhnutých za vstupnými portálmi nad vstupnými žriedlami vínnych pivníc, s typickými trojuholníkovými alebo oblúkovými štítlami vstupných portálov. Tradičné vstupné portály (obr. č. 30, 31, 33, 39, 42, 43, 47 – 50, 55, 57, 58) sú radené do jednostranných uličiek, ale i voľnejšie, avšak s prevažujúcou orientáciou vstupov dolu svahom, teda na západ. Pôvodné portály majú symetrickú kompozíciu, sú postavené z miestneho tufového kameňa, opracovaného do kvádrov, s typickým riadkovým kameňokladom a klenákovou väzbou nad otvormi, s reznou povrchovou úpravou. Táto hodnota vychádza z dlhobej tradície a symbiózy medzi pôvodným prírodným prostredím a prostredím, zmeneným civilizačnou činnosťou (vinohradnícke hony, zoskupenia vínnych pivníc). Jej ďalšie zachovanie závisí od rešpektovania zásady kontinuity tradičných technologických postupov pri ich údržbe a obnove, ako aj aplikovania tradičných materiálov a tvarových riešení a kompozícií portálov.
- **pôdorysné usporiadanie pivníc a komunikačnej siete s jej napojením na sídelnú štruktúru** je porovnateľné so stavom, zaznamenaným už v katastrálnej mape obce z r. 1866, ktorá prvýkrát detailne zaznamenáva situáciu obce i pamiatkovej zóny (mapová príloha č. 4, 5). Pivnice sú radené vedľa seba pozdĺž vrstevníc v hornej časti svahu v ucelenejších radoch portálov alebo vo voľnejšom zoskupení v spodnej a strednej časti územia. Komunikačný systém územia a jeho napojenie na uličnú sieť obce má autentickú kostru, ktorú tvoria pôvodne nespevnené cesty, napojené priamo na dolnú Pivničnú ul. a nepriamo na hornú Pivničnú ul. krátkou nespevnenou cestou, nachádzajúcou sa v trase historického prepojenia hornej a dolnej Pivničnej ul. (vtedy len poľné cesty, nie ulice), ktoré sa dodnes zachovalo v horných 2/3 dĺžky, v spodnej 1/3 pokračuje len ako hlavný odvodňovací rigol. Súčasný rozvinutie tejto pôvodnej komunikačnej kostry (mapová príloha č. 12) o ďalšie úseky v smere vrstevníc svahu i naprieč svahom možno akceptovať, keďže vznikli prirodzeným vývojom, rešpektujúc živú tradíciu (prírodný povrch, technické parametre, vychádzajúce z pohybu povozom, ťahaným hospodárskymi zvieratami). Za rušivé je však nutné považovať jestvujúce

nekvalitne a neodborne zrealizované úpravy tohto systému jeho spevnením z miestneho tufu a vyvýšením oproti pôvodnej nivelete.

- **vnímanie územia zo vzdialenejších pohľadov** je hodnotou, uplatňujúcou sa predovšetkým pri príjazde do obce od severu po ceste z Čerhova a od juhu po ceste z Malej Trne. Pri príjazde z Čerhova vnímame obec i s pamiatkovou zónou ako celok, rozložený na západnom svahu Zemplínskych vrchov, pričom nerušené zorné pole tvoria polia a borovicový les na severnej a západnej strane od obce a zadnú kulisu pohľadu lesy Zemplínskych vrchov (obr. č. 1). Pri príjazde z Malej Trne je zorné pole tvorené poliami v spodnej časti svahu v hone Keska (obr. č. 2), s relatívne blízkym pohľadom na pivničné objekty, avšak do určitej miery znehodnoteného rušivými architektonickými i technickými prvkami v dotyku so západnou hranicou pamiatkovej zóny.
- **vnímanie územia zvnútra zóny** je hodnotou, ktorá sa uplatňuje predovšetkým pri pobyte v území pamiatkovej zóny. Patrí tu napr. vnímanie architektonického a materiálového riešenia každého jednotlivého pivničného portálu, jeho bezprostredného okolia (drobné architektúry, napr. prístrešky, posedenia pred pivnicami, oplotenia), ale i povrchových úprav ciest a spevnených plôch v území a nakoniec i vnímanie ucelenejších skupín pivničných portálov ako celku (obr. č. 13 – 22, 44, 59), zjednoteného tradičnými tvarmi, materiálmi a aplikovanými technologickými postupmi. V určitej miere sa v poslednom období v území rozmohli pri obnove pivničných portálov novotvary, kontrastujúce s tradičnými portálmi najmä svojou často asymetrickou architektúrou, nevyváženými proporciami a nevhodným kameňokladom v rozpore s tradíciou (obr. č. 32, 45, 53, 60). Rušivé z hľadiska tejto hodnoty územia sú preto individualistické snahy niektorých vlastníkov „zveľaďovať“ svoje vlastníctvo bez ohľadu na tradíciu a kontext so širším okolím.
- **vnímanie prilahlej sídelnej štruktúry zvnútra zóny** je hodnotou, uplatňujúcou sa najmä pri pohľadoch zo spodnej a strednej časti územia pamiatkovej zóny smerom na sever, do obce. Najdominantnejším priehľadom z územia smerom do obce je pohľad na románsky, v súčasnosti reformovaný kostol (obr. č. 11, 12, 52). V tomto zornom poli sa nachádzali pôvodne len tradičné ľudové architektúry obytných domov, obkolesené zeleňou záhrad. V súčasnosti je tento pohľad do určitej miery znehodnotený postupným a živelným zánikom tradičnej zástavby v obci a jej nahradením individualistickými novotvarmi s nevhodnou mierkou i architektonickým riešením, nerešpektujúcim miestne tradície, vrátane zániku pôvodnej parcelácie a zlúčenia pôvodných parciel do väčších pozemkov.
- **zachovanie pôvodnej objektovej skladby v území a aktuálneho stupňa zastavania územia pamiatkovej zóny** je významnou hodnotou pamiatkového územia. Stav objektovej skladby územia bol prvýkrát detailne zachytený v katastrálnej mape obce z r. 1866, ako aj v mape lokality v podrobnejšej mierke z toho istého obdobia (mapové prílohy č. 4 a 5). Predpokladáme, že zachytený stav objektovej skladby tu existoval už dávno predtým, o čom svedčí i vyznačenie lokality v mape Prvého, tzv. jozefského vojenského mapovania Uhorska v r. 1769 – 1784, kde je viditeľné schematické zoskupenie niekoľkých bližšie neidentifikovaných objektov (mapová príloha č. 1), podľa mapovej legendy murovaných. Na základe porovnania súčasnej situácie (mapová príloha č. 6, 12) so situáciou v r. 1866 možno povedať, že počet a rozmiestnenie pivničných portálov je v zásade autentické. V mapovej legende z r. 1866 sú vyznačené i mená vtedajších vlastníkov pivníc (mapová príloha č. 5), na základe čoho v súčasnosti možno identifikovať portály č. 6 a 9 (obr. č. 22 – 27, 53, 54) ako vstupy do pivníc grófa Alexandra (Sándora) Szechényho, portál č. 5 (obr. č. 55) ako vstup do pivnice reformovanej cirkvi (stále patrí reformovanej cirkvi) a pod. Oproti tomuto stavu do súčasnosti v území pribudlo niekoľko ďalších pivničných portálov so vstupom do samostatných mladších pivníc. Ich rozsah zatiaľ neprekročil akceptovateľnú mieru a je v súlade s prirodzeným kontinuálnym vývojom.
- **zachovanie tradičných ručne tesaných pivníc** je jednou z najvýznamnejších hodnôt územia a to z dôvodu zachovania tradičného ručného spôsobu ich tesania do tufovej horniny s charakteristickým prejavom na stenách a klenbách pivníc. Prípustnosť rozširovania jestvujúcich pivničných systémov vychádza z prirodzeného kontinuálneho vývoja, avšak musí byť podmienená dodržiavaním tradičných postupov a v neposlednej miere i poznaním predmetu ochrany na základe presného geodetického polohopisného a výškopisného zamerania jednotlivých jestvujúcich pivníc a portálov.
- **hodnota tradičného funkčného využitia pivníc** spočíva najmä v kontinuálnom používaní tufových pivníc na pôvodný účel, t. j. na uskladňovanie a pomalé dozrievanie tokajského vína za spolupôsobenia ušľachtilých plesní *Cladosporium cellare* na stenách pivníc, so sekundárnou funkciou degustácie a konzumácie vína. Keďže plesne žijú z vínných výparov, je

zrejme, že tak ako plesne pozitívne vplyvajú na dozrievanie tokajského vína, tak uskladnené víno pozitívne vplýva na tvorbu ušľachtilých plesní, pričom bez týchto plesní nemôžu existovať pravé tokajské pivnice. V poslednej dobe sa v území začína postupne prejavovať živelný trend, paradoxne vyvolaný poslednou nomináciou slovenskej časti Tokajskej vinohradníckej oblasti do Svetového kultúrneho dedičstva, dôsledkom ktorého je zmena tradičného funkčného využitia niektorých pivníc novými vlastníckmi, ktorí nie sú priamo spätí s pestovaním viniča a výrobou vína a prispôsobujú si pivnice prioritne novému, komerčnému využitiu v rámci cestovného ruchu (konzum a degustácia tokajských vín v rámci tzv. Tokajskej vínnej cesty) bez ohľadu na pôvodné povrchové úpravy pivníc a ich dispozično-priestorové riešenie, bez ohľadu na vplyv prekročenia únosných kapacít návštevníkov pivníc na ich mikroklímu a tým i tvorbu plesní na stenách pivníc, bez ohľadu na vyvolané sekundárne potreby týchto návštevníkov (WC, tečúca voda, kanalizácia, parkovanie a pod.), čo má bezprostredný negatívny dopad na zachovanie pôvodných pamiatkových hodnôt pivníc i územia.

2.6. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Vzhľadom na charakter pamiatkovej zóny možno povedať, že prevažuje jej monofunkčné využitie pre potreby uskladňovania a dlhodobého dozrievania vína v drevených sudoch, uložených v hlbokých tufových pivniciach. Dosaď nie je známy jednoznačný dôkaz o tom, že sa hrozno po vinobraní spracovávalo v priamej väzbe na pivnice, kde sa následne uskladňovalo a dozrievalo. Pôvodne pravdepodobne primárna funkcia uskladňovania a dozrievania vína v pivniciach bola v neskoršom období dopĺňaná sekundárnou funkciou, ktorou bolo spracovanie hrozna po vinobraní, ako aj degustácia a príležitostný konzum vína, spojený so spoločenským posedením v tzv. degustačnej miestnosti alebo priamo pred pivnicou. Na to slúžili jednoduché drevené lavice a stoly, niekedy kryté jednoduchým dreveným prístreškom, nie však pred každou pivnicou. V súčasnosti vhodný priestor pre posedenie v tejto podobe existuje napr. pri pivnici č. 2 (obr. č. 59).

Nad najväčšou, tzv. Szechényho pivnicou (portál č. 9 – obr. č. 22 – 28), je vybudovaný väčší novodobý prekrytý priestor na posedenia, kde je okrem konzumovania vín možné i opekanie jedál na otvorenom roštovom ohnisku, s výhľadom do krajiny. Tento priestor spolu s pivničným portálom a príslušným objektom WC tvorí jednotný architektonický celok, realizovaný podľa projektu autorizovaného architekta Ing. arch. Jána Jakubčíka v kombinácii drevo a kameň. V samotnej pivnici, dotvorenej mobiliárom od dizajnéra Jána Leška v kombinácii drevo, kameň, umelecky opracovaný kov, dominujú v súčasnosti priestory na degustáciu vín, v časti pivníc sú umiestnené vínne archívy a sudy s dozrievajúcim vínom. Všetky tieto úpravy boli realizované v čase pred vyhlásením pivníc za kultúrne pamiatky a územia za pamiatkovú zónu. Sú však akceptovateľné, keďže pivnica je zo všetkých priestorovo najvhodnejšia pre takýto spôsob využitia.

Do hornej, východnej časti pamiatkovej zóny sa prirodzeným urbanistickým vývojom obce v minulosti dostala i funkcia bývania v podobe solitérneho jednopodlažného rodinného domu s podkrovím, na parcele č. 149/1 (obr. č. 18, 40) a obdobného domu na parcele č. 134 (obr. č. 13, 44, 45, 49). Dom na parcele č. 149/1 stojí vedľa pôvodnej pivnice č. 22 (obr. č. 41) na mieste zaniknutého murovaného objektu, zaznačeného už v katastrálnej mape z r. 1866. Na parcelách príslušných k rodinnému domu na západnej a južnej strane stoja tenisový kurt s vysokým pletivovým oplotením, drevená vyhládoková veža a trojgaráž, murovaná z kameňa na spôsob pivničných portálov (obr. č. 17 – 21, 39, 40). Tieto úpravy boli zrealizované ešte pred vyhlásením územia za pamiatkovú zónu a pivníc za kultúrne pamiatky. Niektoré z nich sú rušivé, čiastočne eliminované prirodzenou skupinou vyššej zelene, vhodné je ich ponechať na dožitie a ďalej ich nerozširovať a neobnovovať.

V juhozápadnom cípe pamiatkovej zóny sa nachádzajú rozostavané a nedokončené kamenné základy malého amfiteátra (obr. č. 16), ktoré boli postavené už po vyhlásení územia za pamiatkovú zónu bez vedomia Krajského pamiatkového úradu Košice. Táto funkcia do územia pamiatkovej zóny nepatrí, preto je vhodné v stavbe amfiteátra nepokračovať a základy rozobrať.

Územie je popretkávané komunikáciami, pôvodne nespevnenými, neskôr spevnenými asfaltovým povrchom. V súčasnosti po posledných úpravách sú zrealizované z miestneho tufového kameňa, avšak nezvládnutím technológie kladenia kameňa a nedodržením projektovej dokumentácie vznikli určité problémy s pohybom po týchto komunikáciách, s ich vhodným odvodnením a navyše bola zvýšená ich niveleta oproti vstupom do pivníc. Územie bolo donedávna popretkávané vzdušnými vedeniami nízkeho napätia na betónových stĺpoch, drevenými telefónnymi stĺpmi a pozdĺž západnej hranice zóny do súčasnosti vedie vzdušné vedenie vysokého napätia. Vzdušné vedenia nízkeho napätia boli už uložené do zeme a betónové

stĺpy odstránené, avšak naďalej čiastočne rušivými ostali nové rozvodné skrine vedľa niektorých pivničných portálov a ponechané telefónne stĺpy, betónové stĺpy nízkeho napätia v koncových polohách kábelového vedenia a betónové stĺpy vysokého napätia.

2.7. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY

V území pamiatkovej zóny sa nachádzajú tradičné vínne pivnice, do ktorých sa vstupuje celkom 33 vstupnými portálmi na teréne. Na základe návrhu Pamiatkového úradu SR boli v r. 2005 – 2009 postupne tieto pivnice vyhlásené za kultúrne pamiatky so samostatnými evidenčnými číslami ÚZPF. Poradové číslo v texte nižšie vychádza z pracovného číslovania portálov v návrhu Pamiatkového úradu SR na vyhlásenie veci za kultúrnu pamiatku a z geodetického podkladu, ktorý bol prílohou podnetu obce na vyhlásenie pivníc za kultúrnu pamiatku (mapová príloha č. 6):

1. č. ÚZPF **11502/0** (obr. č. 60, 61): parc. č. 146/10, pivnica nie je zaznačená v katastrálnej mape obce z r. 1866, pravdepodobne bola vyhlásená tradičným postupom v neskoršom období do horniny s redším tufom, na leteckej snímke z r. 1949 je už identifikovateľná. Novodobý portál bol po havarijnej situácii pôvodného postavený na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Košice, ale nie dôsledne podľa podmienok rozhodnutia (vysunutý pred pôvodné líce, zmena kameňokladu a proporcií).
2. č. ÚZPF **11669/0** (obr. č. 58, 59): parc. č. 146/17, pivnica nie je zaznačená v katastrálnej mape obce z r. 1866. Súdiac z leteckého snímkovania z r. 1971, na ktorom nie je ešte identifikovateľná, bola vyhlásená tradičným postupom v neskoršom období do horniny s redším tufom, podľa vyjadrenia niektorých zo spoluvlastníkov, dokonca cca pred 20 rokmi.
3. č. ÚZPF **11503/0** (obr. č. 57): parc. č. 146/16, pivnica nie je zaznačená v katastrálnej mape obce z r. 1866, pravdepodobne bola vyhlásená tradičným postupom v neskoršom období do horniny s redším tufom, na leteckej snímke z r. 1949 je už identifikovateľná.
4. č. ÚZPF **11504/0** (obr. č. 56): parc. č. 146/18, vstupný objekt novodobo upravený.
5. č. ÚZPF **11505/0** (obr. č. 55): parc. č. 133/10, podľa detailnej mapy lokality z r. 1866 a podľa súpisu vlastníkov v mapovej legende pivnica patrila a stále patrí reformovanej cirkvi.
6. č. ÚZPF **11506/0** (obr. č. 53, 54): parc. č. 133/17, podľa detailnej mapy lokality z r. 1866 vlastníkom tejto pivnice bol gróf Alexander (Sándor) Szechény. Vo vstupnej polohe pivnice za žriedlom je degustačná miestnosť s narušenou zadnou stenou, ktorá sa nachádza relatívne plytko pod terénom. Hlavná chodba pivnice smeruje k pivnici č. 9. Pivnica máva v súčasnosti problémy s priesakom zrážkových vôd.
7. č. ÚZPF **11507/0** (obr. č. 52): parc. č. 146/9, spoluvlastníkom pivnice je reformovaná cirkev, vstupný objekt je novodobo riešený.
8. č. ÚZPF **11516/0** (obr. č. 51): parc. č. 146/1, mladší portál do pivnice pod rodinným domom na parc. č. 149/1, nie je zaznačený v mape z r. 1866.
9. č. ÚZPF **11508/0** (obr. č. 22 – 28): parc. č. 146/13, podľa detailnej mapy lokality z r. 1866 vlastníkom tejto pivnice bol gróf Alexander (Sándor) Szechény. Jedná sa o veľkú pivnicu s viacerými úrovňami. V podlahe jej chodby sa nachádza hlboká jama, vytesaná do tufu, s hruškovitým profilom a úzkym hrdlom, pravdepodobne slúžila na odvodnenie pivnice, na jej stenách sa zachovali stopy po postupnom vsakovaní vody do podlažia. Pivnica obsahuje i vínny archív a degustačnú miestnosť.
10. č. ÚZPF **11517/0** (obr. č. 50): parc. č. 146/1, v súčasnosti neužívaná, na predaj, obsahuje pravdepodobne len jednu chodbu.
11. č. ÚZPF (k dnešnému dňu nebolo doručené rozhodnutie MK SR o vyhlásení za kultúrnu pamiatku – obr. č. 49): parc. č. 133/11, obsahuje asi 4 krátke chodby, rozvetvujúce sa zo žriedla. V súčasnosti vážne narušená statika žriedla po premočení zeminy v dôsledku nadmerných zrážok v máji 2010.

12. č. ÚZPF **11509/0** (obr. č. 48): parc. č. 133/9, traduje sa, že je to údajne jedna z najstarších pivníc.
13. č. ÚZPF **11510/0** (obr. č. 47): parc. č. 133/5, tradičný typ portálu.
14. č. ÚZPF **11511/0** (obr. č. 46): parc. č. 133/2, údajne starý portál do pivnice, nachádzajúcej sa v záhrade pri severnej hranici pamiatkovej zóny.
15. č. ÚZPF **11518/0** (obr. č. 43): parc. č. 133/4, tradičný typ portálu.
16. č. ÚZPF **11519/0** (obr. č. 43): parc. č. 133/3, nevyužívaná, rozpadnutý pôvodný portál.
17. č. ÚZPF **11512/0** (obr. č. 44): parc. č. 133/6, tradičný typ portálu.
18. č. ÚZPF **11513/0** (obr. č. 44, 45): parc. č. 133/12, novodobo upravený portál pred vyhlásením za kultúrnu pamiatku.
19. č. ÚZPF **11514/0** (obr. č. 44): parc. č. 133/7.
20. č. ÚZPF **11515/0** (obr. č. 42): parc. č. 133/8, viacúrovňová, v podlahe odvodňovacie jamy valcového profilu cca 1,2 m hlboké.
21. č. ÚZPF **11520/0** (obr. č. 50, 19, 20): parc. č. 146/21, mladší vstup pod súčasným objektom chatky, ktorá stojí na mieste objektu, vyznačeného v mape z r. 1866 do staršieho systému pivničných chodieb, za chatkou vybudované nízke oplotenie od cesty bez vedomia Krajského pamiatkového úradu Košice.
22. č. ÚZPF **11521/0** (obr. č. 41): parc. č. 149/1, novodobý portál zakomponovaný do kamenného oplotenia rodinného domu na parc. č. 149/1.
23. č. ÚZPF **11522/0** (obr. č. 43): parc. č. 149/1, v severnej bočnej chodbe vyhlbený ručným spôsobom na jej konci cca 5 m dlhý priečny úsek novej chodby pod svah smerom na východ.
24. č. ÚZPF **11523/0** (obr. č. 17, 18): parc. č. 149/4.
25. č. ÚZPF **11524/0** (obr. č. 39): parc. č. 146/8, tradičný typ portálu.
26. č. ÚZPF **11525/0** (obr. č. 38): parc. č. 146/1.
27. č. ÚZPF **11526/0** (obr. č. 34, 35): parc. č. 146/4, preborená klenba žriedla za portálom a portál po nadmerných zrážkach v máji 2010, oprava na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Košice, nebol však dôsledne zachovaný pôvodný tvar, proporcie a kameňoklad.
28. č. ÚZPF **11527/0** (obr. č. 33): parc. č. 146/1, tradičný typ portálu
29. č. ÚZPF **11528/0** (obr. č. 32): parc. č. 146/12, novodobý asymetrický portál
30. č. ÚZPF **11529/0** (obr. č. 30, 31): parc. č. 146/11, preborená klenba žriedla po nadmerných zrážkach v máji 2010, vydané rozhodnutie Krajského pamiatkového úradu Košice k oprave klenby, zatiaľ neopravená.
31. č. ÚZPF **11530/0** (obr. č. 29): parc. č. 146/6, novodobo upravený portál pred vyhlásením za kultúrnu pamiatku.
32. č. ÚZPF **11531/0** (obr. č. 37): parc. č. 144/3, v mape z r. 1866 nie je zakreslená, jedná sa pravdepodobne o vstup mladšej pivnice.
33. č. ÚZPF **11532/0** (obr. č. 36): parc. č. 144/6, v mape z r. 1866 nie je zakreslená, jedná sa

pravdepodobne o vstup mladšej pivnice.

Národné kultúrne pamiatky nachádzajúce sa v obci mimo územia pamiatkovej zóny:

Kostol reformovaný, č. ÚZPF 46/0 (obr. č. 3): parc. č. 1, pochádza z konca 12. stor. – polovice 13. stor. Jeho západná časť s vežou je postavená v románskom slohu, základy pôvodnej apsidy a otlčky zaniknutého východného muriva lode sú prezentované v interiéri. Východná časť je nanovo postavená v r. 1936 na gotických základoch pod metodickým vedením vtedajšieho Štátneho referátu na ochranu pamiatok (arch. Václav Mencl). Písomný prameň z roku 1581 spomína kryptu alebo hrob Juraja Darócziho pod emporou, s veľkým náhrobným kameňom s nápisom. Výskum tu odkryl náhrobný kameň rozmerov 192 x 90 x 50 cm, pravdepodobne totožný s náhrobným kameňom Darócziho. Projektová dokumentácia z roku 1936 pod emporou zachytáva kryptu, počas výskumu sa však nenašla. V r. 1836 bol kostol klasicisticky upravený na fasádach (hlavný portál, lizénové rámy). Od r. 2004 do súčasnosti v kostole prebieha etapovite pamiatkový výskum a obnova s analytickým prezentovaním v interiéri i exteriéri prioritne jeho románsko-gotickej stavebno-historickej etapy.

Mimo uvedených kultúrnych pamiatok sa v obci nachádza aj **budova fary reformovanej cirkvi** z konca 19. stor. a **budova školy reformovanej cirkvi (obr. č. 8)** zo začiatku 20. stor., ktoré stoja vedľa reformovaného kostola. V strede obce sa nachádza relatívne intaktne zachovaná **kúria grófa Alexandra (Sándora) Szechényho (obr. č. 5 – 7)** z 19. stor. s dobovým zariadením z 1. tretiny 20. stor., avšak v schátranom stave a neužívaná. Kúria je vhodná napr. ako obecné múzeum za predpokladu konzervovania jej súčasného stavu, naopak jej komerčné alebo iné využitie by v podstate zničilo jej súčasné hodnoty. Oproti nej na druhej strane cesty sa nachádza **gréckokatolícky kostol s farou (obr. č. 4)**, pochádzajúce z 1. tretiny 19. stor. Kostol bol uznesením Obecného zastupiteľstva č. A/8 z 11.1.2007 vyhlásený za pamätihodnosť obce v zmysle § 14 pamiatkového zákona. V strede obce sa nachádza i niekoľko charakteristických reprezentantov tradičnej ľudovej architektúry (obr. č. 9, 10).

2.8. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

Keďže pamiatková zóna je prevážne monofunkčná, s výnimkou východnej hornej časti územia, kde sú 2 rodinné domy a novodobá chatka, možno povedať, že objekty, ktoré sa tu nachádzajú, t. j. podzemné vínne pivnice stále slúžia pôvodnej funkcii uskladňovania a dozrievania vína. V poslednom období vzrástol záujem o pivnice medzi podnikateľmi, ktorí nie sú zviazaní s miestnou vinohradníckou tradíciou, ale majú prioritný záujem pivnice komerčne využívať v rámci cestovného ruchu (Tokajská vína cesta). Je možné túto zmenu pôvodnej výrobnéj funkcie (uskladňovanie a dozrievanie vína) na prevážne spoločensko-konzumnú funkciu (vínne archívy, degustácia, konzumácia) podmienenčne akceptovať za predpokladu, že naďalej ostane prioritou únosnosť nových zámerov na využitie pivníc z hľadiska ochrany pôvodných pamiatkových hodnôt týchto pivníc. V prípade živelného priebehu týchto aktivít je riziko nezvratného zničenia pôvodných pamiatkových hodnôt pivníc i celého územia.

2.9. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCIÍ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny Veľká Trňa aplikujú záujmy ochrany pamiatkového fondu na konkrétne územie, s prihliadnutím na miestne špecifiká. Úspešnosť ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkového fondu však nemôže závisieť od jedinej inštitúcie, t. j. Pamiatkového úradu SR, resp. Krajského pamiatkového úradu Košice. Spolupráca Obce Veľká Trňa, Košického samosprávneho kraja, orgánov špecializovanej štátnej správy, vlastníkov kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovej zóne, občanov a občianskych združení je nevyhnutná. **Bez skutočného záujmu všetkých zainteresovaných o zachovanie kultúrneho dedičstva sa vytráca význam ochrany pamiatkového územia.** Od dobrej prezentácie pamiatkového územia závisí vzťah občanov k vlastnej obci, obraz obce v regióne i v zahraničí, objem a kvalita cestovného ruchu, záujem zahraničných partnerov v rámci kultúrnej výmeny, záujem investorov o ďalšie lokality. Pamiatková zóna by mala byť jedným z najvýznamnejších priestorov obce, podliehajúcim regulatívom ochrany. **Požiadavky v Zásadách ochrany pamiatkovej zóny nemajú byť chápané ako samoučelné obmedzenie vlastníckych práv vlastníkov kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovom území, ale ako cieľavedomý koncepčný zámer údržby a obnovy, ktorého realizácia je dlhodobá.**

Vlastníci pivníc, ktoré sú zapísané ako kultúrne pamiatky, nachádzajúce sa v území

pamiatkovej zóny, musia pri akomkoľvek zámere, súvisiacom s ich obnovou alebo údržbou postupovať dôsledne v zmysle § 32 odseku 2 pamiatkového zákona, t. j. predložiť Krajskému pamiatkovému úradu Košice žiadosť o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy kultúrnej pamiatky. Takisto vlastníci objektov v území pamiatkovej zóny, ktoré nie sú kultúrnymi pamiatkami, musia v zmysle § 32 odseku 5 pamiatkového zákona požiadať Krajský pamiatkový úrad Košice o vydanie rozhodnutia o zámere úprav nehnuteľnosti v pamiatkovom území.

Obec v zmysle § 14 odseku 2 pamiatkového zákona musí dbať, aby vlastníci kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovej zóne konali v súlade s pamiatkovým zákonom. V zmysle § 29 ods. 4 pamiatkového zákona obec ako orgán, oprávnený schváliť územno-plánovacia dokumentáciu územia, v ktorom sa pamiatková zóna nachádza, je povinná si pred jej schválením vyžiadať stanovisko Krajského pamiatkového úradu Košice. Zásady ochrany pamiatkovej zóny sú súčasťou územného priemetu ochrany pamiatkových hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu. Obec ako stavebný úrad musí rešpektovať znenie § 32 ods. 12 pamiatkového zákona, t. j. v územnom konaní, v stavebnom konaní, v konaní o povolení zmeny stavby, v konaní o dodatočnom povolení stavby, v konaní o ohlásení udržiavacích prác, v kolaudačnom konaní, v konaní o zmene užívania stavby, v konaní o povolení terénnych úprav alebo v konaní o odstránení kultúrnej pamiatky alebo stavby v pamiatkovom území rozhodovať na základe záväzného stanoviska Krajského pamiatkového úradu Košice. Postupuje tak aj vtedy, ak práce možno vykonať len na základe ohlásenia.

Samosprávny kraj v zmysle § 13 pamiatkového zákona vo svojom územnom obvode utvára podmienky na ochranu pamiatkového fondu, vyjadruje sa o návrhoch na vyhlásenie a zrušenie pamiatkových území a spolupracuje s orgánmi štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu pri záchrane, obnove a využívaní kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. Obdobne ako obec, aj samosprávny kraj postupuje ako orgán, oprávnený schváliť nadradenú územno-plánovacia dokumentáciu územia (ÚPN – VÚC) tak, že pred jej schválením si vyžiada stanovisko Krajského pamiatkového úradu Košice.

Je potrebné, aby si miestna samospráva, ako kľúčový partner záujmov ochrany pamiatkového fondu, stanovila krátkodobé i dlhodobé ciele, ktorými môžu byť:

- Oficiálna deklarácia záujmu o ochranu a vhodnú prezentáciu pamiatkového územia. Prijatie programu záchrany, obnovy a prezentácie pamiatkovej zóny, ktorého súčasťou budú Zásady ochrany pamiatkovej zóny a následné zverejnenie tohto materiálu v miestnych médiách.
- Pri tvorbe územno-plánovacej dokumentácie koordinovať rozvojové zámery tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou. Územno-plánovacia dokumentácia má jednoznačne definovať záujem ochrany pamiatkového fondu o vytvorenie racionálneho vzťahu pamiatkovo chráneného územia k ostatným častiam sídla.
- Mimo rámca štátnej ochrany pamiatkového fondu môže mesto rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce, podľa § 14 odseku 4 pamiatkového zákona.
- Podpora iniciatívy občanov a občianskych združení zameranej na ochranu pamiatkového fondu ako verejného záujmu, podľa § 14 odseku 1 pamiatkového zákona.
- Pozitívna aj negatívna motivácia vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, smerujúca k ochrane pamiatkových hodnôt. Pozitívnu motiváciu je napr. vyhodnocovanie najlepších počínov, ktoré prispievajú k ochrane a prezentácii pamiatkového územia, nepriama podpora finančným zvýhodnením, napr. odpustením poplatku za zaujatie verejného priestranstva v rámci stavebných prác a pod. Negatívnou motiváciou je napr. ukladanie sankcií za nedodrievanie základnej ochrany, resp. za nedodržanie podmienok rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Košice.
- Administratívna pomoc vlastníkom pamiatok pri podávaní žiadostí o finančný príspevok na ich obnovu, pri zabezpečení realizácie obnovy a vyúčtovaní dotácie, v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Košice, Košickým samosprávnym krajom a pod.

Na regenerácii pamiatkového územia a spolufinancovaní obnovy kultúrnych pamiatok sa podieľa i štát. Vlastník kultúrnej pamiatky má právo požiadať Ministerstvo kultúry a cestovného ruchu SR o finančný príspevok alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty kultúrnej pamiatky – podľa § 28 odseku 1 písmena b) zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, v súlade so zákonom č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ministerstvo kultúry a cestovného ruchu SR poskytuje túto finančnú podporu zvyčajne systémom grantovej podpory, tohto času je to program „Obnovme si svoj dom“, ktorého aktuálne podmienky a podrobnosti sú prístupné na webovej stránke Ministerstva kultúry SR www.culture.gov.sk.

Prostriedky na regeneráciu pamiatkového územia možno čerpať i zo štrukturálnych fondov EÚ. Metodicky tento proces usmerňuje Úrad Košického samosprávneho kraja.

2.10. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH, AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNO-PLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

V súvislosti s nomináciou slovenskej časti Tokajskej vinohradníckej oblasti do Svetového kultúrneho dedičstva bola v r. 2001 – 2002 spracovaná štúdia jej rozvoja v I. a II. etape firmou ARKA Košice. Riešené územie zahŕňa obce Veľká Tŕňa, Malá Tŕňa, Čerhov, Slovenské Nové Mesto, Černochovo, Veľká a Malá Bara, Viničky ako základná zóna a Luhyňa, Veľaty, Hrčel', Kysta, Kašov, Cejkov, Zemplín, Ladmovce, Streda nad Bodrogom, Klin nad Bodrogom, Borša ako nárazníková zóna. Táto štúdia určuje rozvojové programy tohto mikroregiónu, z nich najdôležitejší je Program rozvoja Tokajskej vínnej cesty.

V marci 2005 spracovala autorizovaná architektka Ing. arch. Eva Mačáková (Urba Košice) Prieskumy a rozboru ako územno-plánovací podklad pre riešenie Územného plánu obce (ÚPN – O). V r. 2006 spracovala návrh ÚPN – O Veľká Tŕňa. Schválený bol uznesením obecného zastupiteľstva č. A/3 z 12.03.2007. V zmysle zákona č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých neskorších zákonov, v r. 2008 obec požiadala spracovateľa o spracovanie Zmien a doplnkov ÚPN – O. Tieto zmeny sa týkali areálov firiem IN VINO a TOKAJ MACIK WINERY, avšak tieto sa nachádzajú mimo zastavaného územia obce, v bezprostrednom dotyku so zastavaným územím obce Malá Tŕňa. ÚPN – O sa podrobnejšie nezaoberal územím pamiatkovej zóny, navyše v tom čase ešte neboli vyhlásené pivnice za kultúrne pamiatky a územie za pamiatkovú zónu.

V r. 2005 bola pre lokalitu vínných pivníc Pince sor nad honom Keska spracovaná urbanisticko-architektonická štúdia autorizovaným architektom Ing. arch. Jánom Jakubčíkom. Z tejto štúdie vychádzal projekt obnovy komunikačného systému v území a rekonštrukcie el. sietí a verejného osvetlenia, ostatné časti štúdie ostali v ideovej polohe, vrátane navrhovaného prírodného amfiteátra.

V súčasnosti neexistuje pre územie pamiatkovej zóny žiadna územno-plánovacia dokumentácia.

3. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, OCHRANU CHARAKTERISTICKÝCH POHLADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEŽÍSK A ĎALŠÍCH PRÍRODNÝCH A KULTÚRNYCH HDNÔT

3.1. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY NA OCHRANU PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 3.1.1. Predmetom ochrany pamiatkovej zóny je prioritne ochrana a regenerácia pôvodného prostredia, v ktorom sa nachádzajú kultúrne pamiatky – vínne pivnice, jeho autenticnosť, pôvodná objektová skladba, pôdorysné riešenie, pôvodná parcelácia, väzby na sídelnú štruktúru, miera prírodného a civilizačne upraveného prostredia, dobrý technický, prevádzkový a estetický stav pamiatkových hodnôt územia a objektov v ňom a vhodný spôsob využitia objektov i územia.
- 3.1.2. Pri obstarávaní a spracovávaní územno-plánovacej dokumentácie a rozvojových programov je nutné zámery obce, vlastníkov kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovej zóne, či podnikateľských subjektov koordinovať v úzkej súčinnosti s Krajským pamiatkovým úradom Košice tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou riešenia. Je nutné si zároveň uvedomiť rozdiel medzi slovenskou a maďarskou časťou Tokajskej oblasti z hľadiska koncentrácie turisticko-komerčných aktivít vzhľadom na 5% podiel slovenskej časti v rámci celkovej výmery Tokajskej oblasti, t. j. rešpektovať charakter a únosnosť územia z hľadiska množstva a rozmiestnenia aktivít.
- 3.1.3. Pred každou obnovou kultúrnej pamiatky, prípadne jej úpravami, či údržbou je vlastník povinný v zmysle § 32 odseku 2 pamiatkového zákona požiadať Krajský pamiatkový úrad Košice o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy kultúrnej pamiatky, v ktorom mu tento určí podmienky, za akých je obnova, prípadne úpravy prípustné. Všetky kultúrne pamiatky v pamiatkovej zóne musia byť zachované v maximálne autentickom stave. Základným podkladom pri obnove kultúrnej pamiatky, na základe ktorého obvykle Krajský pamiatkový úrad rozhoduje, je pamiatkový výskum, resp. iná prípravná dokumentácia. V prípade kultúrnych pamiatok – vínnych pivníc v Pamiatkovej zóne Veľká Trňa neboli dosiaľ vykonávané žiadne pamiatkové výskumy, neexistuje žiadne polohopisné a výškopisné geodetické zameranie pivníc v ich vzájomných súvislostiach. Zameranie iba izolovaných úsekov pivníc, prípadne iba polohopisné zameranie nemá pre rozhodovanie Krajského pamiatkového úradu dostatočnú výpovednú hodnotu, preto je nutné, aby v etape zabezpečovania a spracovania prípravnej dokumentácie obnovy (pamiatkový výskum, geodetické zameranie stavu) postupovali vlastníci kultúrnych pamiatok – vínnych pivníc koordinovane. **Do etapy spracovania prípravnej dokumentácie by sa mali všetci vlastníci kultúrnych pamiatok – vínnych pivníc pod hrozbou sankcie zdržať všetkých činností, ktoré môžu ohroziť, poškodiť, či zničiť pamiatkové hodnoty kultúrnej pamiatky vlastnej alebo v dôsledku nepredvídaných vplyvov i susediacich kultúrnych pamiatok, t. j. vykonávať len základnú údržbu jestvujúceho stavu, avšak aj tú len na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu.** Obnovy a úpravy kultúrnych pamiatok, zrealizované už po nadobudnutí právoplatností rozhodnutí MK SR o vyhlásení pivníc za kultúrne pamiatky bez rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu, resp. v rozpore s ním, budú predmetom individuálnych správnych konaní podľa § 31 odseku 1 pamiatkového zákona o náprave.
- 3.1.4. Pred začatím novej stavby alebo úprav na pozemku alebo jestvujúcej stavbe, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, ale sa nachádza v pamiatkovej zóne, je jej vlastník v zmysle § 32 odseku 5 pamiatkového zákona povinný požiadať Krajský pamiatkový úrad o vydanie rozhodnutia o zámere úprav nehnuteľnosti, v ktorom mu tento určí podmienky, za ktorých je stavba, resp. tieto úpravy prípustné. **Vzhľadom na špecifický charakter pamiatkovej zóny ako kultúrnej krajiny s prírodno-civilizačnými pamiatkovými hodnotami je potrebné tento charakter maximálne chrániť a zachovávať, z toho dôvodu nové stavby v území nie sú prípustné, v krajnom prípade len ako náhrada za odstránenú jestvujúcu stavbu a po individuálnom posúdení Krajského pamiatkového úradu.** Obdobne sa to týka i rôznych drobných stavieb (prístrešky, sedenia, spevnené plochy pred pivnicami,

oplotenia, hygienické zariadenia, inžinierske siete a objekty, cesty, chodníky, terénne úpravy a pod.), prípadne prestavieb už jestvujúcich objektov, ktoré svojim charakterom a mierou môžu negatívne zasiahnuť do ochrany pamiatkových hodnôt územia. Jestvujúce rušivé stavby a úpravy, realizované pred nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia MK SR o vyhlásení územia za pamiatkovú zónu je nutné ponechať na dožitie, po dosiahnutí doby ich životnosti ich neobnovovať. Prípustné je ich odstránenie, resp. eliminácia i pred ich dožitím z podnetu ich vlastníka a na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu. Stavby a úpravy, ktoré boli v území realizované už po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia MK SR o vyhlásení pamiatkovej zóny bez rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu, budú individuálne riešené v rámci správneho konania o náprave podľa § 31 odseku 1 pamiatkového zákona.

- 3.1.5. Autenticita kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v území je chránená a musí byť zachovaná. Je nutné vyhnúť sa odstraňovaniu a neopodstatnenej náhrade historických materiálov alebo úprave znakov a priestorov, ktoré pamiatku alebo nehnuteľnosť charakterizujú. Každý objekt v pamiatkovom území má byť považovaný za fyzický doklad svojho času, miesta a využitia. Neprijateľné sú zmeny, ktoré neodôvodnene vytvárajú falošný dojem historického vývoja, ako je pridanie vymyslených znakov alebo architektonických prvkov z iného historického obdobia či objektu. Väčšina pamiatok a nehnuteľností v priebehu času podlieha zmenám. Tie zmeny, ktoré nadobudli historický význam, majú byť zachované a chránené ako doklad ich vývoja a časového navrstvovania.
- 3.1.6. Architektonické prvky, povrchové úpravy a stavebné techniky alebo príklady umelecko-remeselnej a remeselnej zručnosti, ktoré sú pre pamiatku a nehnuteľnosť charakteristické, musia byť chránené. Všetky poškodené historické prvky pamiatkového územia, pamiatok a nehnuteľností musia byť prednostne opravené a nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu. Vymenené prvky alebo kópie sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vizuálnymi vlastnosťami. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou, exaktnými fyzickými alebo obrazovými dôkazmi. Čiastočné opotrebovanie a patinu týchto prvkov je vhodné chrániť ako doklad ich veku (zub času) a autenticity.
- 3.1.7. Nové prvky, vložené do autentickej pamiatky alebo na nehnuteľnosti, vonkajšie úpravy, alebo nové konštrukcie nesmú poškodiť historické a pre pamiatku či nehnuteľnosť charakteristické materiály a konštrukcie, nesmú zásadným spôsobom meniť ich vlastnosti. Nové dielo, nový doplnok v pamiatke alebo na nehnuteľnosti sa má odlišovať od pôvodného, ale musí byť prispôbosený v hmote, veľkosti, proporciách a v architektonických znakoch s dôrazom na ochranu celistvosti (integrity) pamiatkového územia a jeho prostredia. **Prípadný zásah, nová konštrukcia, prístavba, susedná alebo súvisiaca novostavba majú byť realizované takým spôsobom, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia pamiatky alebo nehnuteľností v pamiatkovom území.**

3.2. POŽIADAVKY NA FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 3.2.1. Nové funkcie v území pamiatkovej zóny sú prípustné len vtedy, ak stavebnými úpravami na ich zabezpečenie a ich rozsahom nedôjde k ohrozeniu, poškodeniu, či zničeniu výpovedných pamiatkových hodnôt územia. Nové funkcie pritom musia zaručovať vhodný spôsob údržby a prezentácie týchto pamiatkových hodnôt a musia byť v súlade s kapacitnými, prevádzkovými a stavebno-technickými možnosťami územia, priestorov a objektov tak, aby výsledný stav nenarušal esteticky, prevádzkovo alebo svojím technickým riešením hodnoty kultúrnych pamiatok alebo pamiatkového územia.
- 3.2.2. **Funkciu bývania (rodinné domy na parcele č. 134, 149/1 a jestvujúca chatka na parcele č. 146/3/1) v hornej východnej časti pamiatkovej zóny považovať za podmienenečne akceptovateľnú v súčasnom rozsahu, t. j. ďalej ju nerozširovať a neintenzifikovať. Naopak, žiaduce je zextenzívnenie zástavby týchto parciel.**
- 3.2.3. **Dopravu v pamiatkovej zóne je nutné riešiť s ohľadom na ochranu a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia. Z toho dôvodu je nutné ponechať súčasnú nekvalitne a čiastočne v rozpore s projektovou dokumentáciou zrealizovanú úpravu**

komunikačného systému na dožitie. Po dožití túto úpravu neobnovovať, nakoľko „život“ ukázal, že tento krok bol mylný (napr. spájanie komunikácií a rigolov v jednom telese, segregovanie pešej a motorovej dopravy v odlišnej povrchovej úprave ciest, nekoordinovanie trasovania rigolov a vyústenia vetrákov pivníc a pod.). Zvyšky týchto úprav po dožití odstrániť na pôvodný terén a obnoviť pôvodný stav a niveletu. Spevnené plochy pred pivničnými portálmi vytvárať v pôvodnej nivelete z prírodných materiálov (kameň, odrezky guľatiny a pod.), nasucho ukladaných do pieskového lôžka, s voľným prechodom do okolitého terénu a to v úzkej súčinnosti s Krajským pamiatkovým úradom. Nevytvárať a nevťahovať do územia funkcie s nárokmi na kapacitnú statickú dopravu. Statickú dopravu v koncentrovanejšej podobe úplne vylúčiť z územia do vhodnej pešej dochádzkovej vzdialenosti.

- 3.2.4. V rámci pamiatkovej zóny je nežiadúce a neprípustné budovať nové vodovodné, kanalizačné a plynovodné siete, s výnimkou spodnej paralelnej cesty na západnej hranici územia a to z dôvodu vysokého rizika prenikania ich obsahu do pivníc v prípade havárie alebo ich zlého technického stavu. Jestvujúce vodovodné a kanalizačné siete, smerujúce z hornej časti územia od hornej Pivničnej ulice k tzv. Szechényho pivnici (portál č. 9) považovať za limitujúce riešenie. Pravidelne monitorovať stav pivníc pod trasou týchto sietí z hľadiska priesakov. Jestvujúce nové elektrické rozvodné skrine, necitlivo umiestnené pri niektorých pivničných portáloch vo vizuálne exponovaných polohách eliminovať vhodnou výsadbou nízkej krovitej zelene alebo ich premiestnením na vhodnejšie miesto v tesnej súčinnosti s Krajským pamiatkovým úradom. Nefunkčné technické zariadenia a siete, nachádzajúce sa v pamiatkovom území, je nutné odstrániť. Výhľadovo plánovať uloženie trasy vysokého napätia na západnej hranici pamiatkovej zóny, rušivo pôsobiacej pri výhlade „zvnútra“ územia smerom na západ do krajiny a opačne, do zeme.
- 3.2.5. Likvidáciu komunálneho odpadu, pochádzajúceho z prevádzky pivníc, je nutné riešiť okamžitým odnášaním na skládku bez skladovania v nádobách pri pivniciach.

3.3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 3.3.1. **Historický pôdorys územia pamiatkovej zóny, charakterizovaný jestvujúcou komunikačnou sieťou a k nej príľahlými zoskupeniami jestvujúcich pivničných portálov s kopcovitými útvarmi nad pivničnými žriedlami, ako aj obytnou funkciou v hornej východnej časti pamiatkovej zóny v limitovanej podobe, známy z historických máp územia (Prvé vojenské mapovanie 1769 – 1784, Druhé vojenské mapovanie 1819 – 1827, katastrálna mapa r. 1866, Tretie vojenské mapovanie 1875 – 1884), pozmenený do dnešnej podoby zákonitým a prirodzeným vývojom, so zachovanou a jasne čitateľnou historickou situáciou, chrániť ako autentický stav s jasne čitateľnými vývojovými etapami.**
- 3.3.2. Nutné je zachovanie pôvodného členenia územia bez fyzického ohraničenia jednotlivých parciel, ktorých hranice majú vyjadrovať len aktuálne vlastnícke vzťahy, nie priestorové rozčleňovanie územia pamiatkovej zóny. V polohe jestvujúcich rodinných domov v hornej východnej časti územia je jestvujúce fyzické ohraničenie pozemkov akceptovateľné ako vymedzenie súkromnej obývanej zóny, vzniknutej prirodzeným urbanistickým vývojom obce v minulosti. Naopak, rušivé je vymedzenie parcely č. 147, ktorá už s rodinným domom na parcele č. 149/1 fyzicky nesúvisí a je od nej oddelená obecnou komunikáciou, ako aj susednej parcely č. 146/19 medzi touto komunikáciou a chatkou. Perspektívne je potrebné toto fyzické vymedzenie parciel nechať na dožitie, resp. odstrániť.

3.4. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 3.4.1. **Jestvujúci počet vstupných portálov do pivníc v území považovať za v zásade limitovaný. Vytváranie ďalších portálov je podmienené prípustné len v prípade podrobného polohopisného a výškopisného geodetického zamerania existujúcich pivníc a to len na miestach, kde to neohrozuje urbanisticko-krajinné pamiatkové hodnoty územia (pohľady, panoráma, pohľadové kužely), ani pamiatkové hodnoty a technický stav jestvujúcich kultúrnych pamiatok – vínnych pivníc (narušenie pôvodného systému chodieb, ich statiky, ohrozenie nevhodným odvodnením nových**

- pivníc a pod.).
- 3.4.2. **Jestvujúce portály, predovšetkým tie, ktoré boli postavené tradičnými technologickými postupmi, z tradičných materiálov a v tradičných tvaroch, rešpektovať ako originály s výpovednými hodnotami, ktoré je nutné predovšetkým pri obnove zachovať, až po zániku pôvodných konštrukčných a materiálových prvkov nahradiť kópiou.**
  - 3.4.3. Neprípustná je stavba nových objektov nad jestvujúcimi vstupmi do pivníc, s výnimkou stavu, ktorý vznikol pred nadobudnutím právoplatností rozhodnutí MK SR o vyhlásení pivníc za kultúrne pamiatky a o vyhlásení územia za pamiatkovú zónu a ktorý sa podmienične akceptuje.
  - 3.4.4. Pri stavebných úpravách a zmenách stavieb, ktoré pôsobia v danom prostredí rušivo, je žiaduca ich rehabilitácia, úprava a zhodnotenie, smerujúce k náprave ich nežiaduceho pôsobenia.

3.5. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM PROSTREDÍ

Tradičný architektonicko-kompozičný výraz pamiatkovej zóny je charakterizovaný radením nízkych kamenných portálov s trojuholníkovým alebo oblúkovým štítom po vrstevniciach svahu vo viacerých úrovniach nad sebou, so zatrávnenými zemnými valmi kopcovitého tvaru nad pivničnými žriedlami. V strednej časti územia je nad tzv. Szechényho pivnicou č. 9 postavený novodobý objekt krytej terasy, avšak s horizontálnou kompozíciou, ktorá viac-menej korešponduje s charakterom územia, okrem toho za ním sa už nevyskytujú žiadne pivnice s typickým portálom a kopcovitým výrazom, ktoré by boli jeho architektúrou zakryté.

Vzhľadom na špecifický charakter pamiatkovej zóny ako kultúrnej krajiny s pamiatkovými hodnotami prírodno-civilizačného charakteru a limitované možnosti nových stavieb, resp. prestavieb v území v zmysle vyššie uvedeného, je neprípustné stavať ďalšie výškové dominanty v území, nakoľko jedna (súkromná drevená vyhladávková veža na streche trojgaráže na parcele č. 147) z obdobia pred vyhlásením územia za pamiatkovú zónu tu už bola postavená. Túto možno v území podmienične akceptovať, keďže sa nachádza v hornej časti územia s obytnou funkciou a jej výraz je do určitej miery tlmený priľahlou vysokou zeleňou i polohou nad horizontom pivníc. Po jej dožití však nie je vhodné ju opäť obnovovať.

3.6. POŽIADAVKY NA PRVKY URBANISTICKÉHO INTERIÉRU

- 3.6.1. **Rešpektovať tradičný vzhľad pivničných portálov, t. j. symetrickú kompozíciu hmoty, tradičný tvar portálov s trojuholníkovým alebo oblúkovým štítom, tradičný kameňoklad z tufového kameňa, opracovaného do kvádrov a kladeného do vrstiev, nad vstupným otvorom s klenákovou väzbou, vstupné dvere z dreveného masívu s vetracími otvormi. Ako vhodný príklad môžu poslúžiť portály č. 2, 3, 5, 11, 12, 13, 15, 19, 25, 28 a 30 (obr. č. 58, 57, 55, 49, 48, 47, 43, 44, 39, 33 a 30, 31).**
- 3.6.2. Chrániť jestvujúcu konfiguráciu a niveletu terénu ako pôvodné prostredie, dlhodobu a prirodzene formovanú ľudskou činnosťou, ktoré je v symbióze s architektonickými prvkami tradičných pivničných portálov, vrátane povrchovej úpravy spevnených a zatrávnovaných plôch. Prípadné úpravy vstupu do pivníc riešiť citlivo s rešpektovaním pôvodného stavu na základe zjednodušenej projektovej dokumentácie alebo škíc v rozsahu a podrobnosti, z ktorých bude jednoznačne čitateľné pôsobenie úprav v rámci územia. Ako príklad nevhodných úprav priestoru pred pivničným portálom považovať napr. úpravu pred portálom č. 18 (obr. č. 45), kde jestvujúca betónová zámková dlažba pôsobí cudzoročno svojím materiálovým spracovaním i tvrdým pôdorysným vymedzením, naopak za vhodné príklady možno považovať pôvodné úpravy pred všetkými portálmi, vymenovanými vyššie v bode 1.
- 3.6.3. Nevymedzovať priestory okolo pivničných portálov opornými múrikmi, ani inými druhmi oplotení, priestor ponechať nečlenený, vnímaný ako celok.
- 3.6.4. Počet a riešenie sedení pri pivniciach musí byť posudzované individuálne na základe predloženej zjednodušenej dokumentácie a škíc v rozsahu a podrobnosti, z ktorých bude jednoznačne čitateľné pôsobenie úprav v rámci územia. Úpravy je vhodné realizovať z miestnych prírodných materiálov a tak, aby boli v prostredí vnímané neutrálne, t. j., aby nevytvárali dominantu, ale boli len nenápadným doplňujúcim prvkom prostredia. Za neprípustné a neúnosné z hľadiska vizuálneho zaťaženia vnímania jestvujúceho priestoru považovať riešenie sedení pred každou pivnicou.

- 3.6.5. Všetky vertikálne prvky vzdušných vedení, nachádzajúce sa v území, považovať za rušivé, z toho dôvodu ich perspektívne odstrániť, resp. uložiť pod terén na základe projektovej dokumentácie.

3.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHLADOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ, SILUETY A PANORÁMY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 3.7.1. **Vzhľadom na to, že charakteristické pohľady pri príchode do obce zo severu od Čerhova (obr. č. 1) a z juhu od Malej Trne (obr. č. 2), sú vnímané z priestorov mimo hraníc pamiatkovej zóny a teda nie je možné ich podľa týchto zásad chrániť priamo, možno iba odporučiť Obci Veľká Trňa ako obstarávateľovi územno-plánovacej dokumentácie a stavebnému úradu, aby v duchu ochrany týchto pohľadových kužeľov usmerňoval obstarávanie územno-plánovacej dokumentácie a stavebnú činnosť v dotknutom území v úzkej súčinnosti s Krajským pamiatkovým úradom.**
- 3.7.2. Chrániť siluetu pamiatkovej zóny ako charakteristickú pamiatkovú hodnotu, z toho dôvodu perspektívne z nej odstrániť všetky rušivé prvky, predovšetkým stĺpy vzdušných vedení a to vrátane betónových stĺpov nízkeho napätia, ktoré je už v súčasnosti uložené pod terén, avšak stĺpy boli ponechané v počiatkovej a koncovej polohe trasy vedenia. Takisto nové stĺpy verejného osvetlenia perspektívne nahradiť nízkymi osvetľovacími telesami, tzv. záhradnými, aby nevyčnievali zo siluety územia.
- 3.7.3. Obdobne chrániť i panorámu územia ako ďalšiu charakteristickú pamiatkovú hodnotu územia a to v celej jej šírke od styku so sídelnou štruktúrou na severnej strane až po prechod do voľnej krajiny na južnej strane. Z toho dôvodu vyčistiť panoramatické pohľady od rôznych rušivých prvkov, nachádzajúcich sa priamo v pamiatkovej zóne, ale i v širšom prostredí, z ktorého je možné vizuálne vnímať pamiatkovú zónu vo vzťahu k okoliu.

3.8. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK

Priamo v území pamiatkovej zóny nie sú známe zachované ani iné archeologické náleziská, ktoré by mohli byť ohrozené, poškodené, či zničené prípadnými stavebnými alebo inými ľudskými aktivitami.

- 3.8.1. Nakoľko sa v zmysle vyššieuvedeného textu nepredpokladá nová zástavba v území, nie je riziko, že dôjde k ohrozeniu, poškodeniu, či zničeniu archeologických nálezových situácií v území. V prípade nepredpokladaných nálezov je však nutné postupovať v zmysle § 40 pamiatkového zákona o nálezoch. Nálezom v zmysle pamiatkového zákona sa rozumie vec pamiatkovej hodnoty, ktorá sa nájde pamiatkovým výskumom, počas stavebnej alebo inej činnosti v zemi, pod vodou alebo v hmote historickej stavby.
- 3.8.2. Ak sa vec pamiatkovej hodnoty nájde mimo povoleného výskumu, musí to nálezca ohlásiť krajskému pamiatkovému úradu priamo alebo prostredníctvom obce. Oznámenie o náleze je povinný urobiť nálezca alebo osoba zodpovedná za vykonávanie prác, pri ktorých došlo k nálezu, najneskôr na druhý pracovný deň po jej nájdení.
- 3.8.3. Nález sa musí ponechať bez zmeny až do obhliadky krajským pamiatkovým úradom alebo ním poverenou odborne spôsobilou osobou, najmenej však tri pracovné dni odo dňa oznámenia nálezu. Do obhliadky krajským pamiatkovým úradom je nálezca povinný vykonať všetky nevyhnutné opatrenia na záchranu nálezu, najmä zabezpečiť ho proti poškodeniu, znehodnoteniu, zničeniu a odcudzeniu. Archeologický nález môže vyzdvihnúť a premiestniť z pôvodného miesta a z nálezových súvislostí iba oprávnená osoba metódami archeologického výskumu.
- 3.8.4. Pamiatkový úrad SR poskytne nálezcovi náležné v sume až do výšky 100% hodnoty nálezu. Hodnota materiálu a hodnota nálezu sa určuje znaleckým posudkom.

4. ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

- Zásady ochrany pamiatkovej zóny v 3. kapitole obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov urbanistického interiéru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy a archeologických nálezísk pamiatkového územia, podľa § 29 odseku 3 pamiatkového zákona.
- **Tieto zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa § 29 odseku 1 a podľa § 29 odseku 2 pamiatkového zákona sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.**
- Zásady ochrany pamiatkovej zóny zobralo Zastupiteľstvo obce Veľká Trňa na vedomie v zápisnici č. 33/2011 zo dňa 25.02.2011 zo svojho zasadnutia.

Zásady nadobúdajú účinnosť dňom 21.03.2011.

Ing. Kristína Markušová
riaditeľka
Krajský pamiatkový úrad Košice

5. PRÍLOHY

POUŽITÉ PODKLADY

- Zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení zákona NR SR č. 479/2005 Z. z. a zákona NR SR č. 208/2009 Z. z.
- Vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu
- Zásady ochrany pamiatkových území, Metodické usmernenie Ministerstva kultúry SR k § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, vydané v auguste 2002
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EDoK)
- Zákon č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 o územno-plánovacích podkladoch a územno-plánovacej dokumentácii
- Usmernenie orgánov územného plánovania vo väzbe na § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, usmernenie Ministerstva životného prostredia SR uverejnené vo Vestníku Ministerstva životného prostredia SR, ročník X, 2002, čiastka 5, Časť III. „Stanoviská, správy a informácie, strana 87 a 88
- Medzinárodné dokumenty ICOMOS o ochrane kultúrneho dedičstva.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Dokumentácia na nomináciu Tokajskej oblasti do Zoznamu svetového dedičstva, spracoval Úrad Košického samosprávneho kraja, poverený územnou koordináciou Vládou SR, Košice 2002
- Dejiny osídlenia Zemplínskej župy, Ferdinand Uličný, vydala Zemplínska spoločnosť, Michalovce, 2002
- Zemplén vármegye és városai, Apollo Budapest, r. 1906
- Historické, topografické a politické poznatky stolice zemplínskej, preklad z latinského originálu Antona Szirmaia: Notitia topographica, politica inclyti comitatus Zempliniensis a Notitia historica inclyti comitatus Zempliniensis: Martin Slaninka, vydala Zemplínska spoločnosť, Michalovce, r. 2004
- Z dejín a súčasnosti Tokajského vinohradníctva a vinárstva, Juraj Žadanský, vydalo Vlastivedné múzeum Trebišov, 2009
- www.tokajregnum.sk/sk/tokajska-oblast

MAPOVÉ PRÍLOHY

- 1) PRVÉ VOJENSKÉ MAPOVANIE (TZV. JOZEFSKÉ), 1769 – 1784
- 2) DRUHÉ VOJENSKÉ MAPOVANIE (TZV. FRANTIŠKOVO), 1819 – 1827
- 3) TRETIE VOJENSKÉ MAPOVANIE, 1875 – 1884
- 4) KATASTRÁLNA MAPA OBCE, 1866
- 5) DETAILNÁ MAPA LOKALITY, 1866
- 6) POLOHOPISNÉ A VÝŠKOPISNÉ ZAMERANIE LOKALITY, 2005
- 7) LETECKÁ SNÍMKA LOKALITY Z R. 1949
- 8) LETECKÁ SNÍMKA Z R. 1949, DETAIL LOKALITY
- 9) LETECKÁ SNÍMKA Z R. 1971
- 10) LETECKÁ SNÍMKA Z R. 1971, DETAIL LOKALITY
- 11) SATELITNÁ MAPA ŠIRŠIEHO OKOLIA OBCE Z R. 2010
- 12) SATELITNÁ MAPA LOKALITY Z R. 2010

FOTOGRAFICKÉ PRÍLOHY

- OBR. 1** PANORAMATICKÝ POHĽAD NA VEĽKÚ TRŇŤU OD SEVEROZÁPADU PRI PRÍCHODE Z ČERHOVA
- OBR. 2** POHĽAD NA PAMIATKOVU ZÓNU OD JUHOZÁPADU PRI PRÍCHODE Z MALEJ TRŇE
- OBR. 3** NAJVÝZNAMNEJŠIA DOMINANTA OBCE – ROMÁNSKY KOSTOL Z KONCA 12. STOR., STAV PO KOMPLEXNEJ OBNOVE (NÁRODNÁ KULTÚRNA PAMIATKA)

- OBR. 4** GR. KAT. KOSTOL A FARA Z 19. STOR. DOMINUJÚ V STREDE OBCE NA KRIŽOVATKE S OBCHODNOU UL., NA KTORÚ SA PRIAMO PRIPÁJA HORNÁ A DOLNÁ PIVNIČNÁ UL.
- OBR. 5** POHĽAD OD JUHOVÝCHODU NA KÚRIU GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO Z 19. STOR: V STREDE OBCE
- OBR. 6** KÚRIA GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO, POHĽAD Z DVORA,, VZADU VPRAVO GR. KAT. KOSTOL
- OBR. 7** DOBOVÝ INTERIÉR V KÚRII GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO Z 1. TRETINY 20. STOR.
- OBR. 8** BÝVALÁ CIRKEVNÁ ŠKOLA REFORMOVANEJ CIRKVI ZO ZAČIATKU 20. STOR. NA POZEMKU VEDĽA REFORMOVANÉHO KOSTOLA, POHĽAD OD JUHU Z CESTY KU KOSTOLU
- OBR. 9** PRÍKLAD PÔVODNEJ ZÁSTAVBY V HORNEJ ČASTI OBCE POD REFORMOVANÝM KOSTOLOM
- OBR. 10** PRÍKLAD PÔVODNEJ ZÁSTAVBY V HORNEJ ČASTI OBCE POD REFORMOVANÝM KOSTOLOM
- OBR. 11** POHĽAD Z PAMIATKOVEJ ZÓNY DO OBCE
- OBR. 12** DETAILNEJŠÍ POHĽAD Z PAMIATKOVEJ ZÓNY DO OBCE
- OBR. 13** POHĽAD NA RAD PORTÁLOV PIVNÍČ Č. 17, 18, 19 A 20 (ZĽAVA DO PRAVA) V SEVEROVÝCHODNEJ HORNEJ ČASTI PAMIATKOVEJ ZÓNY
- OBR. 14** POHĽAD NA RAD PORTÁLOV PIVNÍČ Č. 29, 30 A 31 (ZĽAVA DO PRAVA) V JUHOVÝCHODNEJ HORNEJ ČASTI PAMIATKOVEJ ZÓNY
- OBR. 15** POHĽAD NA RAD PIVNÍČ Č. 27, 28, 29 A 30 (ZĽAVA DO PRAVA) V JUHOVÝCHODNEJ HORNEJ ČASTI PAMIATKOVEJ ZÓNY
- OBR. 16** POHĽAD NA KAMENNÉ MURIVO NOVODOBÉHO AMFITEÁTRA V JUHOZÁPADNEJ SPODNEJ ČASTI PAMIATKOVEJ ZÓNY, V POZADÍ DVA SOLITÉRNE STARŠIE RODINNÉ DOMY A PORTÁL PIVNÍČ Č. 29, 30
- OBR. 17** POHĽAD NA PIVNICE Č. 24, 25 A 26 (ZĽAVA DO PRAVA), V POZADÍ RUŠIVÝ PRVOK OPLOTENIA TENISOVÉHO KURTU PRI RODINNOM DOME NA PARC. Č. 149/1
- OBR. 18** POHĽAD NA PIVNICE Č. 23, 24 A 25 (ZĽAVA DO PRAVA), NAD NIMI RUŠIVÝ PRVOK OPLOTENIA TENISOVÉHO KURTU PRI RODINNOM DOME NA PARC. Č. 149/1 (V POZADÍ)
- OBR. 19** POHĽAD NA OPLOTENIA SÚKROMNÝCH POZEMKOV OPROTI RODINNÉMU DOMU NA PARC. Č. 149/1 (MÚR V POZADÍ) A ZA CHATKOU NA PARC. Č. 146/3 (V POPREDÍ)
- OBR. 20** POHĽAD NA OPLOTENIE ZA CHATKOU NA PARC: Č: 146/3 V MIESTE NAPOJENIA NA KAMENNÝ MÚR OPROTI RODINNÉMU DOMU NA PARC: Č. 149/1
- OBR. 21** POHĽAD NA NOVODOBÝ OBJEKT GARÁŽÍ S DREVENOU VYHLIADKOVOU VEŽOU OPROTI RODINNÉMU DOMU NA PARC. Č. 149/1
- OBR. 22** PIVNICA Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO) PO OBNOVE, POHĽAD Z JUHU
- OBR. 23** PIVNICA Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO), STAV PRED OBNOVOU V R. 2005
- OBR. 24** DETAILNÝ POHĽAD NA PIVNICU Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO) Z JUHU, VĽAVO ZA PORTÁLOM PIVNICE OBJEKT WC, NAD VSTUPNÝM ŽRIEDLOM PIVNICE OTVORENÝ PRÍSTREŠOK NA SPOLOČENSKÉ POSEDENIA, RUŠIVÝ PRVOK EL. STĽPA JE T. Č. ODSTRÁNENÝ
- OBR. 25** DETAILNÝ POHĽAD NA PIVNICU Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO) OD SEVEROZÁPADU, VĽAVO NÁROŽIE OBJEKTU WC, VPRAVO NOVODOBÝ PIVNIČNÝ PORTÁL, NAD NÍM OTVORENÝ PRÍSTREŠOK NA SPOLOČENSKÉ POSEDENIE, V POZADÍ OBJEKT GARÁŽÍ S DREVENOU VYHLIADKOVOU VEŽOU
- OBR. 26** POHĽAD Z JUHU NA OTVORENÝ PRÍSTREŠOK NAD PIVNICOU Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO)
- OBR. 27** DETAIL NOVODOBO ARCHITEKTONIZOVANÉHO PORTÁLU PIVNICE Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO) S POVRCHOVOU ÚPRAVOU TERÉNU PRED VSTUPOM ODREZKAMI GULĽATINY
- OBR. 28** OTVOR DO HLBOKEJ JAMY HRUŠKOVITÉHO PROFILU V PODLAHE PIVNICE Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO)
- OBR. 29** NOVODOBO UPRAVENÝ PORTÁL PIVNICE Č. 31
- OBR. 30** PORTÁL PIVNICE Č. 30
- OBR. 31** PORTÁL PIVNICE Č. 30, STAV PO PREBORENÍ KLENBY VSTUPNÉHO ŽRIEDLA PO VÝDATNÝCH DAŽĎOCH V MÁJI 2010
- OBR. 32** NOVODOBÝ ASYMETRICKY NEVHODNE UPRAVENÝ PORTÁL PIVNICE Č. 29

- OBR. 33** PORTÁL PIVNICE Č. 28, VHODNÝ PRÍKLAD, REŠPEKTUJÚCI TRADÍCIU
- OBR. 34** PORTÁL PIVNICE Č. 27 PRED OBNOVOU
- OBR. 35** PORTÁL PIVNICE Č. 27 PO OBNOVE PO PREBORENÍ VSTUPNÉHO ŽRIEDLA PO VÝDATNÝCH DAŽDOCH V MÁJI 2010
- OBR. 36** PORTÁL PIVNICE Č. 33 ZA BRÁNOU V POZADÍ, VĽAVO OD BRÁNY OPLOTENIE TENISOVÉHO KURTU PRI RODINNOM DOME NA PARC. Č. 149/1
- OBR. 37** PORTÁL PIVNICE Č. 32 (DREVENÉ DVERE VĽAVO)
- OBR. 38** PORTÁL PIVNICE Č. 26
- OBR. 39** PORTÁL PIVNICE Č. 25, VHODNÝ PRÍKLAD REŠPEKTOVANIA TRADÍCIE
- OBR. 40** PORTÁL PIVNICE Č. 23, V POZADÍ RODINNÝ DOM NA PARC. Č. 149/1
- OBR. 41** PORTÁL PIVNICE Č. 22, VPRAVO RODINNÝ DOM NA PARC. Č. 149/1
- OBR. 42** PORTÁL PIVNICE Č. 20
- OBR. 43** PORTÁLY PIVNÍČ Č. 15 A 16 (ZĽAVA DO PRAVA), PORTÁL PIVNICE Č.16 OPUSTENÝ A ZBORENÝ
- OBR. 44** PORTÁLY PIVNÍČ Č. 17, 18, 19 (ZĽAVA DO PRAVA), ÚPLNE VPRAVO ČASŤ PORTÁLU PIVNICE Č. 20
- OBR. 45** PORTÁL PIVNICE Č. 18, PRÍKLAD NEVHODNEJ NOVODOBEJ ÚPRAVY PRIESTORU PRED PIVNICOU I PORTÁLU S NEVHODNÝMI PROPORCIAMI A KAMEŇOKLADOM
- OBR. 46** PIVNICA Č. 14 ZA DREVENOU BÚDOU V ZÁHRADE RODINNÉHO DOMU
- OBR. 47** PORTÁL PIVNICE Č. 13, VHODNÝ PRÍKLAD, REŠPEKTUJÚCI TRADÍCIU
- OBR. 48** PORTÁL PIVNICE Č. 12, TRADIČNÝ TYP
- OBR. 49** PORTÁL PIVNICE Č. 11, TRADIČNÝ TYP
- OBR. 50** PORTÁL PIVNICE Č. 10, TRADIČNÝ TYP S NEVHODNOU POVRCHOVOU ÚPRAVOU A VRÁTAMI, V POZADÍ VPRAVO CHATKA NA PARC. Č. 146/3 S NOVODOBÝM VSTUPOM DO PIVNICE Č. 21
- OBR. 51** PORTÁL PIVNICE Č. 8, V POZADÍ RODINNÝ DOM NA PARC. Č. 149/1 A TROJGARÁŽ V DREVENOU VYHLIADKOVOU VEŽOU
- OBR. 52** PORTÁL PIVNICE Č. 7, V POZADÍ REFORMOVANÝ KOSTOL
- OBR. 53** PORTÁL PIVNICE Č. 6, PRÍKLAD NEVHODNEJ OBNOVY, NEREŠPEKTUJÚCEJ TRADÍCIU
- OBR. 54** PORTÁL PIVNICE Č. 6, STAV PRED OBNOVOU V R. 2008
- OBR. 55** PORTÁL PIVNICE Č. 5, TRADIČNÝ TYP
- OBR. 56** PORTÁL PIVNICE Č. 4, VPOZADÍ CHATKA NA PARC. Č. 146/3
- OBR. 57** PORTÁL PIVNICE Č. 3, V POZADÍ VĽAVO PIVNICA Č. 7, VPRAVO PIVNICA Č. 9 (GRÓFA SÁNDORA SZECHÉNYHO)
- OBR. 58** PORTÁL PIVNICE Č. 2, RELATÍVNE MLADÁ PIVNICA (PO R. 1971), REŠPEKTUJÚCA TRADIČNÉ ARCHITEKTONICKÉ TYPY A STAVEBNO-TECHNOLOGICKÉ POSTUPY
- OBR. 59** PRÍSTEŠOK NA POSEDENIE PRED PIVNICOU Č. 2. VHODNÝ PRÍKLAD – OBJEKT NIE JE DOMINANTNÝ V PROSTREDÍ, MÁ PRIMERANÚ MIERKU, JE Z PRÍRODNÉHO MATERIÁLU A REŠPEKTUJE TRADÍCIU
- OBR. 60** PORTÁL PIVNICE Č. 1, PRÍKLAD NEVHODNEJ OBNOVY, NEREŠPEKTUJÚCEJ PREDCHÁDZAJÚCI STAV
- OBR. 61** PORTÁL PIVNICE Č. 1 PRED OBNOVOU

GRAFICKÉ PRÍLOHY

- 1) ŠIRŠE VZŤAHY
- 2) PRÁVNY STAV V ZMYSLE PAMIATKOVÉHO ZÁKONA
- 3) DATOVANIE NKP A OBJEKTOV
- 4) STAVEBNO-TECHNICKÝ STAV NKP A OBJEKTOV
- 5) FUNKČNÉ VYUŽITIE NKP A OBJEKTOV
- 6) STAV PAMIATKOVÝCH HODNÔT NKP A OBJEKTOV

O ZÁSADÁCH VŠEOBECNE

- Sú **konceptným dokumentom**, ktorý sa má uplatňovať v praxi. Na tvorbe dokumentu sa má podieľať čo najširší kolektív odborníkov. Zásady nemôžu byť spracované bez spolupráce a prerokovania s externým prostredím (spracovatelia ÚPD, zástupcovia samosprávy, a pod.). V najvyššom štádiu rozpracovanosti je žiaduce predložiť zásady na pripomienkovanie mestu, alebo obci, ako aj všetkým odborným orgánom, ktoré vykonávajú hospodársku, alebo inú odôvodnenú činnosť v pamiatkovom území. V prípade, že v menších sídlach nie sú inštitucionalizované odborné zložky, je účelné vyžiadať si individuálne názory.
- Vychádzajú z urbanisticko-historického výskumu, ktorý **môže** vopred vypracovať oprávnená osoba na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu. V tom prípade je nutné uviesť spracovateľa, rok spracovania, možnosť využitia, prípadne požiadavky na doplnenie.
- Predpokladom pre kvalitné spracovanie Zásad je dobré poznanie pamiatkových hodnôt (predovšetkým urbanistických). Okrem urbanisticko-historického výskumu je vhodné pracovať aj s čiastkovými architektonicko-historickými a umelecko-historickými výskumami jednotlivých objektov, prípadne blokov ako aj výsledkami archeologických výskumov. Stručné zhrnutie výsledkov výskumov je pomôckou pre definovanie a analýzu pamiatkových hodnôt územia.
- Sú **spracované v súlade s rozhodnutím o vyhlásení pamiatkovej zóny**.
- **Spracúvajú sa zvyčajne na obdobie 10 – 15 rokov**.
- Zo zákona sú **určené Krajským pamiatkovým úradom, orgánom štátnej správy a samosprávy a vlastníkom**, keďže všetkým sa ukladá povinnosť zabezpečiť zachovanie pamiatkových hodnôt v území.
- Sú **právnym dokumentom** na základe toho, že o nich hovorí zákon (§ 29 pamiatkového zákona). Vo väčšine prípadov sú podkladom, alebo jedným z podkladov pre vydávanie rozhodnutí alebo stanovísk Krajského pamiatkového úradu. Platia teda pre ne aj všeobecné ustanovenia správneho poriadku, týkajúce sa nazerania do podkladov. Obstarávanie podkladov pre rozhodnutie ukladá zákon správnomu orgánu vo verejnom záujme, pričom skutočnosti všeobecne známe alebo známe správnomu orgánu z jeho úradnej činnosti (§ 34 ods. 6 zákona č. 71/1967 Zb.) sú jedným z podkladov v konaní a ak sa nimi rozhodnutie odôvodňuje, je potrebné ich v odôvodnení uviesť.
- Sú v princípe **verejným dokumentom** (aj keď z pamiatkového zákona nevyplýva povinnosť publikovať ho). Ak sa stanú podkladom pre konania a rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu, môžu účastníci konania nahliadnuť do Zásad. Zásady ako verejný dokument majú byť prístupné aj vo forme informácie, v zmysle informačného zákona.
- Sú **dokumentom na vykonávanie základnej ochrany** (resp. podkladom pre rozhodnutia). Zákon definuje ako spracovateľa Zásad **Krajský pamiatkový úrad alebo oprávnenú osobu**, neuvádza Pamiatkový úrad SR. Pamiatkový úrad SR má ale podľa § 10 odseku 2 písmena k) pamiatkového zákona poskytovať Krajským pamiatkovým úradom odbornú a metodickú pomoc.
- Sú **súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia**, ktorý je podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie. Povinnosť zapracovať Zásady do územno-plánovacej dokumentácie má jej spracovateľ.

Vzhľadom k tomu, že Zásady sú podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie je potrebné zohľadniť pri ich spracovaní aj požiadavky zákona NR SR č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov a vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územno-plánovacích podkladoch a územno-plánovacej dokumentácii. Usmernenie Ministerstva životného prostredia SR podáva orgánom územného plánovania výklad stavebného zákona a Vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. vo väzbe na § 29 pamiatkového zákona. Z tohto usmernenia vyplýva, že:

- **Územný plán regiónu** - v súlade s § 10 odsekom 2 písmenom a) stavebného zákona stanovuje zásady a regulatívy ochrany národných kultúrnych pamiatok, ktoré podľa § 11 odseku 4 písmena i) vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územno-plánovacích podkladoch a územno-plánovacej dokumentácii predstavujú návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva.
- **Územný plán obce** - v súlade s § 11 odsekom 2 písmenom d) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy ochrany a využívania kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov predovšetkým vo vzťahu k návrhu funkčného využitia územia.
- **Územný plán zóny** - v súlade s § 12 odsekom 2 písmenom g) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy začlenenía stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny.

V súvislosti s uvedeným je potrebné zdôrazniť, že nejde len o prebratie územného priemetu kultúrnych hodnôt – zásad ochrany pamiatkového územia do návrhu riešenia územno-plánovacej dokumentácie, ale o ich využitie a zapracovanie vo vzťahu k príslušnému stupňu územného plánu, hlavne obsah a rozsah riešenia.

O ochrane pamiatkového územia pojednáva vyhláška MŽP SR č. 55/2001 Z. z. v:

- **§ 11 Obsah územného plánu regiónu**

- ods. 3) V základných údajoch sa uvádzajú, pod písmenom:

- g) vymedzenie ochranných pásiem a chránených území

- i) návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva a návrh rozvoja rekreácie

- ods. 6) **Závazná časť územného plánu regiónu**, pod písmenom:

- b) zásady a regulatívy starostlivosti..., **zachovania kultúrneho dedičstva...**

- **§ 12 Obsah územného plánu obce**

- ods. 4) **Riešenie územného plánu obce** obsahuje, pod písmenom:

- i) **vymedzenie ochranných pásiem a chránených území** podľa osobitných predpisov

- ods. 6) **Závazná časť...**, pod písmenom:

- e) **zásady a regulatívy** zachovania kultúrnohistorických hodnôt...

- **§ 13 Obsah územného plánu zóny**

- ods. 4) **Riešenie územného plánu zóny**, pod písmenom:

- d) **vyhodnotenie limitov územia**, napr. limity využitia prírodných zdrojov a potenciálu územia, **ochranné pásma, chránené územia, stavebné uzávery a iné rozhodnutia štátnych orgánov.....obmedzenia vyplývajúce.....z ochrany prírody a krajiny a kultúrnych pamiatok**

- f) **začlenenie stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**

- ods. 5) **Zastavovacie podmienky na umiestnenie stavieb na jednotlivých pozemkoch** určujú, pod písmenom:

- c) prípustnosť architektonického riešenia stavieb z hľadiska zachovania charakteru existujúcej zástavby, napr. stavebný sloh, tvaroslovie, sklon strechy, použitie niektorých stavebných výrobkov, druh oplotenia

- ods. 7) **Závazná časť územného plánu zóny.....**, pod písmenom:

- e) **regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**